

Dissertatio Theologica Inavgvralis De Gratia Divinae Progressu Ad Posteriores Credentium

Heidelbergæ: Typis Joannis Mayeri, MDCCVII.

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn862899117>

Druck Freier Zugang

94

Fa-1092 (94.1)

9

Σ. Θ.
DISSERTATIO THEOLOGICA INAUGURALIS,

DE
GRATIÆ DIVINÆ PROGRESSU
AD POSTEROS CREDENTIUM,

QUAM
DEO AUXILIANTE,
EX DECRETO
VENERANDI ORDINIS THEOLOGICI,
IN
ANTIQUISSIMA ET CELEBERRIMA
ACADEMIA HEIDELBERGENSI,

PRÆSIDE
VIRO PLURIMUM REVERENDO EXCELLENTISSIMO ET CELEBERRIMO
DOMINO

LVDOVICO CHRISTIANO MIEGIO,
SS. THEOL. DOCT. ET PROF. PUBL. ORD. NEC NON CONSI-
LIARIO ECCLESIASTICO MERITISSIMO, ET PASTORE ECCLE-
SIÆ REFORMATÆ VIGILANTISSIMO,

AD SUMMOS IN THEOLOGIA HONORES
LEGITIME CONSEQUENDOS,

D. XXII. DECEMB.

H. 9. MAT.

PUBLICÆ DISPUTATIONI SUBMITTET
JOHANNES DANIEL CRAMERUS,
IN ILLUSTRIS GYMNASIO HANOVIENSI
SS. THEOL. ET PHIL. PROF. ORD.
H. T. RECTOR.

HEIDELBERGÆ,

TYPIS JOANNIS MAYERI, TYPOGRAPHI AULICO-ACADEMICI.
ANNO M DCC VII.

DEO!
ECCLESIAE!
PATRIÆ!

JOHANNES DANIEL GRAMMERS,
IN ILLUSTRI GYMNASIO HANOVERENSIS
P. R. THEOLOG. ORD.
H. T. RECTOR.

DE
GRATIÆ DIVINÆ PROGRESSU
AD POSTEROS CREDENTIVM
DISSERTAT. THEOLOGICA.

S. I.

Um animus esset disputationis
Theologicae ejusmodi mihi argumentum
sumere, quod tum salutaris doctrinae interior
medullam tangeret, tum in vita hominum
certum usum habere posset, ex copiosa rerum
Theologicarum silva alieno, cum ita vellem, ar-
bitrio, hoc thema delectum est, memorabili,
sicut existimo, indicio divinae providentiae, qua
factum esse video, ut una & altera veritas ali-
quando in propria causa per Spiritum & verbum Dei propriae conscien-
tia & intimo sensui praecipue demonstrata, primae & solennis disputationis
materia sit. Cujus utilitatem non equidem puto cuiquam dubiam
esse posse, cum plane compertum sit, in hoc omnium Christianorum vota
concurrere & desideria, ut non tantum de sua, sed etiam de suorum salute
certam spem habeant. Quod si Apostolus se magna tristitia & perpetuo
animi angore affectum scribit, quod Judaeos fratres & cognatos secun-
dum carnem ipsorum incredulitate & contumacia pereuntes videret, ut ipse
voluerit vice illorum anathema fieri; oportet; ut similiter quidem animi
angantur pii parentes, cum cogitant, liberos suos omnes, qui ipsorum ca-
ro sunt,

*Praefatio de
hujus disser-
tationis oc-
casione &
materia di-
gnitate.*

A

ro sunt,

ro sunt, naturaliter esse filios iræ; sed ut tanto magis læti adquirebant, si gratiam divinam non modo in se efficacem, verum etiam ad posteriores suos progressuram noverint, ad quod demonstrandum hæc nostra dissertatio pertinet.

§. II.

Definitio &
explicatio
gratia Dei.

Itaque rem ipsam sine mora ingressurus, primo omnium gratiam Dei, quam in hoc ipso negotio toto animo imploro, breviter describam, & ex fontibus quibusdam ad præsentem materiam derivabo. Per eam autem sacris literis convenienter intelligo *Dei voluntatem, qua hominibus peccatoribus æternam salutem, & porro quidquid ad eam consequendam propter immutabilem ejus sanctitatem extra & intra homines servandos necessarium est, ad nominis sui gloriam decernit, promittit, efficit.* Hæc sane definitio gratiam Dei omnem penitus absolvit. Nam quidquid omni modo de ea sciri potest, in *Dei decretis, promissionibus atque effectis* consistit. Et quemadmodum *Dei voluntas seu decretum* ad ea, quæ efficienda sunt, spectat, ita per *promissa*, quæ hic medio loco posita sunt inter *decreta & effecta*, hæc utraque certo cognoscuntur. Ubi *ut in præcedenti* notari volo, si quis summam in hac dissertatione *angelicam* desideret, me, ut omnes ejus partes rectius sibi consent, non tam de illa, quæ definitioni modo allata ad amissim conveniat, divina voluntate, ut est in Deo, neque de voluntatis hujus explicatione seu promissis, sed potius de ejusdem effectis, quæ extra Deum in hominibus sunt, agere. Itaque ut ad propositum redeam, *gratia, misericordia, amor, electio, testamentum Dei*, & si quæ aliæ sunt hujusmodi voces, siquidem ad Dei voluntatem benevolentiam referuntur, habent eandem hac in re significationem, neque aliter, quam distinctione rationis inter se differunt. Nam quia ex iis omnibus eadem hominis peccatoris salus in sacris literis derivatur, propterea & eadem sint oportet: ex propioribus vero *gratia, misericordia, amoris Dei effectis*, eum eadem quoque salus fit, tamen quia multa impediunt, ne omni modo eadem esse possint, eorum utrumque aliter ad minimum in eadem quasi recta linea ita subjicitur, ut omnia sit. ut ad eundem finem conspiciantur atque consentiant. Quare *promissio vel datio filii Dei* *Sancti Spiritus*, qui in se vera *justitiæ materiam* habet, Rom. 5. v. 18. nec non *missio* aut *promissio Spiritus sancti*, qui in animis electorum, *lumen, fidem, sanctitatem* efficit, (Joh. 15. 26. & cap. 16. v. 13. 2. Cor. 4. 13. 1. Petr. 1. 2.) etiamsi eodem ultimo effectu homini peccatori salutaria sint; tamen ipsa non sunt omnino eadem, sed tantum collocanda in eadem linea, quæ a

gratia

gratia Dei usque ad salutem æternam servandorum ducta est. Itaque hæc Dei dona, sive se undum præcedentem definitionem extra homines sint, quale est, quidquid Christus Servator fecit, sive eorum intellectui, voluntati, & conscientiæ insint, quales sunt Spiritus sancti operationes, hæc, inquam omnia conjunctim sunt ex gratia. Quanquam nihil obstat, quominus etiam hic locum habere possit Dei justitia, cum datis quibusdam gratiæ divinæ beneficiis, reliquæ suo sensu ex justitia Dei non possint non dari, de quo infra fortassis plusculam dicendi locus erit. Hic saltem gratiam non oppono illi justitiæ, qua Deus sanctitati suæ congruenter operi suo aliud suum opus superaddit, sed eam (1) habito respectu ultimi eventus oppono iræ Dei Rom. 5. 8. & cap. 9. 22. 23. Sunt enim plane contraria effecta gratia & iræ, illius quidem vita, hujus autem effectum mors æterna. Itaque & gratiam (2) oppono legi, videlicet, quia lex iram operatur Rom. 4. 15. atque hoc ipsum rursus dupliciter fit: Vel enim (a) Lex, quatenus peccatorem hæc non sunt sub lege, sed sub gratia Rom. 6. 14. aut contra, qui sic omni modo sunt sub lege, si nullo modo sunt sub gratia proprie appellata. Vel etiam (b) Lex id est, Oeconomia Mosaica tantum diminutiori sensu opponenda est gratiæ Novi Testamenti, Joh. 1. 14. 17. effectus enim aliquis iræ etiam nunc erat sub Vetere Testamento, qui pro suis sublatus est sub Novo, adeo ut NB nunc multo purior ac porro vehementior gratia sit, eo quod potissimum effectum gratiæ, apparitio Filii Dei in carne, hoc tempus inchoat, & deinde alia sua eaque amplissima effecta per illud diffundit. (3) Denique consuetudo non inis statu gratiam oppo- gloriati in propriorum operum dignitate Rom. 11. 6. Eph. 2. 8. nullam enim in se & ex se gloriatiōis causam habet, quisquis per alienam justitiam Esa. 45. 24. Jer. 23. 5. Rom. 5. 18 & per fidem, quæ Dei donum est, servatur, Vid. Rom. 3. 27. 1. Cor. 4. 7.

§. III.

Quæ hætenus de gratia Dei commemorata sunt, ad institutum nostrum abunde possent sufficere. Imo fortassis ea plura sunt, quam necessitas postulabat, ut quid illud sit, de quo hic agitur, & quænam illius natura ac proprietas sit, appareat. Attamen eo non obstante, facere non possum, quin hoc ipsum, quod ad gratiam Dei pertinere vidimus, & alia quædam similia ex primis suis fontibus derivata, ad rem præsentem deducam. Nimirum in quærenda vocum Theologicarum genuina significatione & vero usu præcipue prima, ubi occurrunt, loca, quasi primarios

Voces Hebraica hujus significationis ex primis suis locis huc iraluntur.

§. IV.

Primo quod ad locum Gen. 6. 8. attinet, ubi de Noacho dicitur, quod *invenit gratiam in oculis Jehova*, is versus facile explicatur per duos proximos superiores. Legitur enim v. 6. quod *Deum pœnitueris homines fecisse, & quod magno dolore affectus fueris in corde suo*. Si ergo secundum veterem & elegantem Theologorum regulam *affectus* qui Deo tribuuntur, significant ejusdem *effectus*, qui sine ulla mentis divinæ mutatione fiunt, necesse est, ut illud quod scriptum est, *pœnituisse Deum creationis hominum*, nihil aliud significet, quam quod ipsum etiam v. 7. satis evidenter exponitur, *Deum voluisse, ut quemadmodum per creationem suam homines existerent in terra, ita nunc desinant existere*. Dolor autem aliquanto nervosius non tantum eandem Dei voluntatem, sed illius etiam *causam* declarat. Nam quod *dolorem* nobis affert; id solemus à nobis *removere*, ac propter hunc ipsum finem Deus pro sua sapientia & bonitate sensum doloris nobis indidisse videtur, ut per eum nos commonefaciat, quid quid in naturali corporis statu dolorificum est, id procul facessendum esse, si corpus nostrum salvum velimus. Itaque *dolor* hic Deo tributus, non modo notat ipsius voluntatem, homines qui tunc vivebant, à suo conspectu *removendi*, sed & præterea significat, illius remotionis causam *peccatum* fuisse. Ut enim hoc sua natura Deum & homines separat *El. 59. 2.* ita peccatum ejusmodi est, quod Deus *videre nequit* *Hab. 1. 13.* Unde id sola causa est, cur peccatorem necessario à se removeat.

§. V.

Itaque ex hac versusum antecedentium connexionè perspicuum est, quid præ se ferat illa *gratia*, quam Noachus invenisse scribitur, seu quo sensu intelligendum sit *וַיִּבְרַח נֹחַ בְּעֵינֵי יְהוָה*, sed Noachus invenit gratiam in oculis Jehova. Nimirum hic præfixum *ו* indicat oppositionem ab omnibus, quos ego quidem habeo, interpretibus *Leone Jude, Tremellio & Junio, Pagnino, Castalone, Luthero, Piscatore, Belgis* recte expressam, quanquam *Cl. Noldius* accuratissimus hujusmodi minutiarum & particularum observator hunc locum prætermisit, minime autem, ut videtur, de industria, cum simillimum locum in hoc eodem Cap. v. 18. coll. cum præcedente 17. per oppositionem explicandum esse doceat. Ea sane, quæ Noacho postea facta sunt, hanc oppositionem maxime confirmant. Ergo ut nunc perveniam, quo volo, *gratia, quam Noachus in oculis Jehova invenisse scribitur*, in hoc primo loco hunc nervosum habet sensum,

deinceps in omnia contimilia loca merito inferendum. (1) Ex gratia Dei erat Noachi futura *conservatio* ceterorum *deletioni* opposita. (2) Ex gratia divina factum est, ut Noachus efficeretur *sanctus*, & sic diversus à reliquis malis hominibus Deo placere posset ob sanctitatem, cum alii ob peccatum illi vehementissime displicerent, qui ideo ab oculis Dei, sicut diximus, erant rejiciendi. Ubi notandum est, *gratia* Dei prius fieri mentionem, quam *pietatis Noachi*, quæ v.9. memoratur, nimirum ut illam hujus causam effectricem esse appareat (3) Ex gratia Dei consecutum est *foedus* cum Noacho, de quo v.18. Merito enim hoc colligendum est ex parallelismo versuum 7. & 8. coll. cum sequentibus 17. & 18. Sicut enim versus 8. coheret cum 7. ita quoque 18. cum 17. Itaque ut versu 8. *gratia* Dei memoratur, sic versu 18. *foedus* cum Noacho faciendum. Quo modo *foedus* Dei ad *gratiam* & *gratia* ad *foedus* reciproce referri potest, adeo ut *סוד* *foedus* hic primo in loco memoratum primam suam significationem habere debeat ex gratia, & si quid in posterum dicatur de *foedere*, in eo gratia divina semper sit respicienda. (4) Gratia igitur, quæ proxime ad Noachum spectabat, NB. hic à patre progressa est ad totam illius familiam, in qua & malus homo inerat; simulac enim *foederis* cum Noacho paciscendi, unde nimirum ipsius *conservatio* pendeat. mentio facta erat, illico etiam præceptum adjunctum legitur de *filiiis* Noachi ejusque uxore & filiorum uxoribus in arcam introducendis. v.18. (5) Denique non minus gratiæ Dei effectum esse cognoscitur, quod una cum hominibus, i. e. propter homines omnium bestiarum & pecorum genera essent conservanda, id quod apparet ex vers. 19. 20. 21.

§. VI.

Expōnitur
locus Gen. 19
19. & quæ
dam ante-
cedentia.

Multa igitur hæc & memorabilia sunt opinor, quæ ex illo uno loco ubi gratiæ divinæ prima commemoratio est, efficiuntur, infra ubi demonstrationis propositæ ordo postulabit potissimum assumptis sequentibus locis Gen. 8. 20-22, & cap. 9. 8-17. diffusius explicanda & stabilienda. Ad minimum notatu dignum est, *primam* vocem, quæ gratiam Dei significat, ad *Noachum* illum universi humani generis, quod post diluvium vixit, *patrem* & singularem *Jesus Christi*, qui similiter Noacho totam suam familiam, id est Ecclesiam servavit, *typum* referri, & ea quidem cum efficacia, ut propter eandem gratiam *posteritas* illius nunquam tota sit perdenda. Quod si alterum locum Gen. 19. 19. ubi vox Hebræa *סוד* primo occurrit inspicimus, paulo alia sub forma apparet gratia, de qua agimus,

agimus, at non minus memorabilibus illius etiam loci historiae impressis
 characteribus. Ibi enim duo Angeli describuntur, qui Lothum pium
 virum urbe Sodoma, quae jamjam igne & sulphure caelitus erat everren-
 da, eduxerunt. Quos ne quis angelos creatos putet, observandum est,
 appellari nomine vere divino, אררי, quod quidem ipse magnus Judaeo-
 rum magister Maimonides *sanctum* id est, Deo proprie conveniens, agno-
 scit, cum in הלכות יסודי התורה Cap. 6. §. 11. sic scribit: כל השמות האמרות
 הן בלשון חול חוץ מזה אל נא ה' הנה נא מצא עכרך הן *Omnia nomina* (nimirum
 quibus Deus appellari solet) *apud Lothum proposita profana sunt, excepto*
illo: Ne quaeso DOMINE, ecce nunc servus tuus in venit gratiam in ocu-
lis tuis. Ubi cum חול *profanum* ex illius scriptoris sentu congruenter
 loco facto Ezech. 22. 26. לא קדש *sancto* opponatur, & hoc ad mini-
 mum in hac materia Deo soli tribui possit, manifestissime constat, id
 nomen, quod ibi Maimonides profanum esse negat, ab eo propterea
sanctum hoc est, Deo soli proprium haberi. Itaque, ut ad rem propius
 veniamus, magnos illos Angelos seu legatos Dei, qui ipsi vera divinitate
 erant praestitissimi, Lothus ita scribitur allocutus: *Magnam, inquit, fa-*
cias gratiam tuam הדרך quam fecisti mihi, ut vivam conserves animam
meam. Ex quibus verbis si recte elicendum sit, quod subest, ante om-
 nia observabimus, duos illos Angelos una cum alio quodam comite e-
 jusdem dignitatis, a principio usque ad finem singulare negotium *gratia*
obiisse. Diverterant omnes apud Abrahamum virum illum illustrem &
 Deo in primis *foederatum.* Pollicebantur illi primo statim alloquio Isaacum
 eum filium, a quo sanctum semen in salutem hominum oriundum erat,
 praestituto tempore nasciturum. Exponebant illi suum consilium, in quo
 multa erat erga nefarios peccatores *μαρτοβουλία.* NB. *Sodomam conservare*
volebant, propter paucos, id est, decem, si ibi fuissent, justos. Ecce in his om-
 nibus speciosa benevolentiae divinae indicia. Itaque hi duo Angeli seu
 illius tertii tunc absentis legati in hoc itinere Sodomam usque progressi
 ab Abrahamo ad Lothum venerunt, quem singulari clementia Sodoma e-
 ductum maximo periculo & pernicie eripuerunt, qua in re ipse *gratiam*
 eorum consistere agnovit.

§. VII.

Totus igitur harum omnium rerum & totius historiae contextus *viles illine*
 rursus non obscure docet (1) Gratiae divinae proprium esse effectum libe-
 rationem a gravissimo malo, sive separationem a malorum hominum &
 vehementissima poena *afficiendorum colluvie, ejusque finem esse vitam,*
nes perunt us

ac proinde gratiam esse, quæ e diametro opposita sit ira divinæ, qua Deus Sodomam urbem & adjacentes cum incolarum æterna pernicie evertit, vid. Deut. 29. 23. 2. Petr. 2. 6. Jud. v. 7. (2) Hoc beneficium, quo securitas ab ira Dei præstatur, proficisci à præsentissima executione Filii Dei, & Spiritus sancti, qui hic ut legati Patris rem egerunt; velut alibi non modo Filius à Patre Joh. 16. 5. sed & Spiritus sanctus à Patre vel Filio missus legitur. Gal. 4. 6. Joh. 16. 7. adde & Luc. 21. 43. (3) Quod autem præcipue scopo nostro est conveniens, rursus hic etiam observo effectuum gratia progressum ad alios, qui propter eos, ad quos proprie gratia spectabat, fuissent conservandi. Si enim gratia Dei erat, quod Lothus magno exitio eripiebatur, multo magis gratia & progressus gratia fuisset, si Deus reliquis Sodomæis injustis & impiis propter decem justos pepercisset. (4) Si vero præterea Sodomam secundum Apoc. 11. v. 8. sensu mystico intelligimus, conjicere licebit, quemadmodum illæ voces חן & חסד in hoc loco Gen. 19. primo post Lothum Sodoma eductum, conjunctim occurrunt, & magnam seu amplificatam Dei gratiam indicant, ita postquam illi, quos familia Lothi typice representabat, Sodoma spirituali exiissent, tunc etiam primo conspicuam fore magnam Dei gratiam & plenissimo sensu acceptam, seu per beneficiorum gratiæ divinæ conjunctionem, futuram esse Jesu Christi cognitionem, fidem, sanctitatem, & quietem majorem, quam antea, nec non doctrinam de gratia tunc primo invalitaram esse, & rectissime omnibus inculcatum iri. Verum de hoc, quod tantummodo in conjectura positum est, in præsentia nihil disputo.

§. VIII.

Breviter
proponuntur
quæ ex his
maxime me-
morabilia
videntur.

Ex his omnibus, quæ hætenus non necessitatis sed tantum doctrinæ causa ex duobus illis locis Geneseos uberrimi omnium rerum Theologicarum fontis exposita sunt, seu longius petita videantur, seu è propinquo allata, nunc iterum iterumque moneo, ut saltem hæc duo notabilia & in posterum profutura animadvertantur. (1) Primas illas voces חן & חסד primum inveniri in historia celeberrimorum Triumvirorum Noachi, Abrahami & Lothi, eorum, putâ, qui quomodocunque considerentur, admodum hac in re memorabiles sunt. Si enim Noachum & Abrahamum libet conjungere, hi sunt magni illi heroës, quorum præcipue posthæc ratio habenda est, cum ex fœdere, quod Deus cum illis utrisque fecit, in hac tota dissertatione plurima simus demonstraturi. Quod si Noachum & Lothum una inspicimus, hi alibi semel atque iterum

NOR

non sine ratione in verbo Dei conjunctim propositi sunt, nempe *in futurorum temporum exemplum*. Certe in illorum historia Deus posuit *in idem exemplum* *maledictio de se deum exemplum eorum, qui impii futuri essent* 2. Pet. 2. 6. Ego igitur proclivi animo conjicio, etiam ex opposito *gratia* divinæ illis præstitæ modum instar cujusdam exemplaris esse oportere, secundum quod ea haud aliter fere, ac secundum exemplar *Abrahami*, de quo infra dicitur, in posterum quoque esset definienda, eo maxime quod *Filius hominis*, qui non modo *judicis*, sed & præcipue *servatoris & liberatoris* personam gerit, ad illorum temporum similitudinem *revelandus* dicitur. Luc. 17, 26. 30. Itaque (II.) ex utraque historia eo magis etiam num repeto & teneri volo, uti non obscure illic propositus fuerit *gratia divina progressus ad alios, cum vicinis in eadem civitate*, secundum posterio- rem historiam, tum multo magis *filios ex eadem familia prognatos*, secundum priorem. Cum enim nihil aliud, quam hoc in tota nostra dissertatione explican- tum habituri simus, mihi quidem illud deinceps tanto erit jucun- dius, propterea quod idem in his fontibus tam mature inventum est. Quæ cum ita se habeant, tandem ego nunc relictis omnibus ambagibus re- cta via pergo ad cetera, neque in præsentia explico, quinam sint *credentes*, de quorum *posteris* hic agere constitutum est, seu quid sit *credere in Christum*, aut quæ sit *vera & salutaris fides*, vel illius *inseparabilis proprie- tas*, quoque modo potissimum *gratiæ effectum* *salus cum fide sit connexa*. Hæc enim omniacum hic ut extra controversiam posita sumuntur, tum ve- ro longior eorum explicatio ad institutum nostrum non est ita necessaria. Quatenus autem aliquid necessarium videbitur, id infra commodiori loco non negligetur.

§. IX.

Latissimum igitur & apertum campum ingressus, quasi in libera pla- nitie nunc ad arcem propositæ veritatis magis concitatis passibus procedo, atque id ago, ut *progressus gratiæ ad posterios credentium*, quam fieri potest clarissime in conspectum veniat. Ne quid autem, quod omnino ad rem facit omittatur, primo in aliarum perfectionum divinarum demonstratio- ne progressum ostendam, deinde & *gratiæ similem continuationem*, tum generaliorem seu indefinite consideratam, tum specialio- rem & magis definitam exponam. Quod ad primum illud atinet, docent sacræ literæ & testatur res ipsa, hoc esse usitatum & proprium Deo, ut si quid ullo modo est operatus, postea etiam *operari pergat* Joh. 5, 17. & opus continuatum ad gloriosum sibi finem perducat Prov. 16, 4. Rom. 11, 36. Imo Deus ne

B

in

Consuetus
Deo est pro-
gressus in o-
peribus suis

18

in primò quidem absoluti operis est. At subsistere solet, sed ad finem suum magis ac magis consequendum ipsum illum effectum omnino ad infinitam usque æternitatem producit. Cum enim quicquid in Deo est, infinitum sit, id vero vel longissimo tempore, quod finitum est, demonstrari non possit; propterea progressu non modo ad posteriora tempora, sed omnino ad æterna & infinita secula opuse est, ut sic in æterna neque unquam defutura continuatione illud infinitum, quod in Deo est, appareat. Itaque ob hunc progressum Dei ad gloriam suam manifestandam Deo in sacris scriptis tribuantur *via* Pl. 25. 10. & 67. 3. eodemque pertinent *gressus* illius in *sanctuario* suo, quæ ecclesia est; seu in *sanctitate*, id est sanctitati ipsius congruentes, Pl. 68. 25. Sed specialioribus exemplis evidentius efficitur, quia ratione perfectionum divinarum demonstratio suum habeat progressum, quæ illa facile citra hunc esse possit. Sic summa Dei *potentia* seu efficacissima voluntas, quæ in creatione demonstrata est, continuatur & maxime talis, qualis est, puta insatigabilis apparet in rerum creaturarum conservatione. Esâ 40. 26. 28. 29. Hebr. 1. 3. Ad eundem modum *justitia divina* vel *liberrime* in genus humanum corruptione continuata est demonstratio, cum ex primorum hominum corruptione omnium filiorum corruptio, & ex hac, nisi gratia Dei impediatur *mors* ad omnes *propagatur* Rom. 5. 12. 18. 19. Cui similis fuisset continuatio *bonitatis* Dei, si primi nostri parentes in sapientia & sanctitate primæva perstitissent, & recto vitæ modo servato sanctam Dei imaginem ad posteros suos integram transmississent. Præterea *veracitatem* suam Deus præcipue demonstrat per temporum progressum, quando omnia, quæ in annorum & sæculorum fluxu fiunt, eo ordinat, ut tandem promissiones ipsius & comminationes impleantur, indeque *veracitas* ejus cognoscatur. Denique simillima ratione *sapientia* Dei tantummodo in progressu consistit atque intelligitur, cum ceteræ omnes illius operationes per *temporum seriem* & multarum rerum *connexionem* rectissima via & optimo consilio ad optimos fines obtinendos diriguntur. Alia, quæ hujusmodi sunt, libenter prætereo,

§. X.

Et potest
mum gratia

Itaque sicut ceterarum Dei perfectionum demonstratio suum progressum habet, ita multo magis etiam gratia, ut pote quæ illustissima Dei virtus est, cujus demonstratio summus & ultimus omnium molitionum divinarum imo & ipsius consilii de ira exercenda finis & scopus est, vid. Rom. 9. 27 & 23. Atqui sapientissimus Deus id, quod tandem consequi vult, propter hanc ipsam causam non deserit, sed continuat. Ergo hinc *gratie divine* progressus

progressu necessarius est. Verum id citra huiusmodi ratiocinationem docent ev. dentia S. litterarum testimonia. Quo referendum imprimis videtur, quod negotio gratiæ omnibus, quæ quaquaversum cogitari potest, mensura tribuitur Eph. 3. 18. Extensa enim est in profundum, quatenus peccatorem ex ima omnium miserationum abyſſo eripit; & in altum, quatenus eum ad cælestem gloriam extollit; sive quod idem est, ἐν τοῖς ἐνσπέραιοις ἐν χριστῷ In x̄ collocat. Unde & gratia Dei ad cælum pertingere, seu in cælo esse dicitur, Psal. 36, 5. Inprimis autem, quod maxime hic locum invenit, habet gratia latitudinem suam & longitudinem, illam quidem, cum vel a parentibus se protinus ad plures liberos diffundit, quod jam jam explicabitur, vel cum illius effecta ad omnem orbis terrarum plagam extenduntur; hanc autem, cum deinde ad alios & alios recta linea progreditur, ulteriusque in longissimam æternitatem continuatur. Quamobrem observari meretur, cum passim gratiæ Dei continuatio in seculum describitur, tum vero in omnibus & singulis versibus Psalmi cxxxvi. eandem sine intermissione prædicari, id quod tanta cum emphasi de aliis Dei perfectionibus nusquam scriptum legitur. Eaque gratiæ divinæ extensio eleganter proponitur in funiculis, quibus in longum productis sors & hereditas Christi, quam in suis habet, designata est, Pl. 16, 6. Cujus emblematis similitudinem, opinor, habet illa cælorum & expansi v̄p̄r seu regni cælorum quod in Ecclesia præcipue Novi Test. est, linea, Psal. 19, 5. Nam sive (a) Hebræum v̄ quod ibi occurrit, lineam significet, congruenter elegantissimo loco Zach. 1, 16. ubi v̄ est recta & longa linea seu funiculus ad structuram urbis Hierosolymitanæ extensus (conf. Jer. 31, 39. Job. 38, 4. 5.) sive (b) secundum divi Apostoli explicationem φῶς sonum vocis, id est, doctrina Evangelicæ noxet Rom. 10, 18. sive etiam (c) parum dissimiliter sit ductus literæ, seu delineatio litterarum, velut Esai. 28, 10. in his omnibus tamen sine ulla repugnantia permanet extensio seu progressus, quem hic respicio, quia his omnibus significationibus una comprehensibilis cogitari potest doctrinam Evangelii, seu voce pronuntiatam seu scripto consignatam ad edificandam Ecclesiam Novi Testamenti recta linea procedere, vel quod eodem redit, edificationem Ecclesiæ, in qua gratia Dei consistit, ad lineam seu amissim utriuslibet doctrina succedere per commodum progressum, qui in Psalmo disertis verbis exitus in omnem terram & usque ad fines orbis habitabilis vocatur. Postremo huc pertinet, quod Deus gratiam custodiat millennis Exod. 34, 7. Quo in loco vel hoc est memorabile, quod hæc ipsa verba in Hebræo codice præter consuetum scripturæ modum a littera majuscula inchoantur; vel si ex eo nihil certi efficiamus, hoc tamen minime est prætermittendum, ceteris

Dei virtutibus gratia, longanimitati, & iustitia ultrici, in quibus NOMEN
Dei consistit, etiam gratia continuationem adjunctam esse.

§. XI.

Specialis
gratia pro-
gressus est
ad posteros
credentium.

Postquam hoc modo gratiæ divinæ progressum ad homines, loca, tem-
pora indefinite & generalius consideravi, sequitur, ut qua ratione specialius
ad posteros credentium proferatur, exponam. Nimirum inter hos, quod ge-
neris humani historia testatur, sunt homines (A) *servandi* aut (B)
non servandi (A) Qui servabuntur, sunt filii (a) *proximi* (b) *remotiores*, aut
(c) *remotissimi* (B) Qui non servantur, vel in Ecclesia externa sunt, vel
extra eam. Quæ divisio cum partes omnes plenissime complectatur, faci-
le jam prævidetur, mortalium, qui vixerint, qui vivant, qui que victuri sint,
neminem esse, in quo non effecta gratiæ possint deprehendi. Quod
παράδοχος, ut primo intuitu apparet, infra non infirmis argumentis prob-
abitur.

§. XII.

Ejus funda-
mentum est
fœdus cum
Abrahamo
factum.

(A) Quod ad posteros credentium attinet, qui servabuntur, agam pro
naturæ ordine primo de iis, quos jam modo (a) *filios proximos* appellavi. Ne-
cesse enim videtur, ut si modo gratia progressum habere debeat ad posteros
credentium, prima & maxima illius vis in his sit, qui proxime conjuncti sunt
cum suis parentibus, quibus Deus gratiam suam pollicitus est. Itaque ut
continuo perspiciatur, quid hic mihi demonstrandum sumserim, dico, ad
parentum in Christum credentium filios omnes & singulos, qui in infantia seu
prima pueritia moriuntur, gratiam divinam certissimo plenissimoque effectus
progredi, nimirum ut beneficiis gratiæ salutaribus, & nominatim plena sancti-
tate nec non aeterna & beatissima vita in morte potiuntur. Quod ut solidis
rationibus recto ordine probetur, inspiciendum est illud celebratissimum
fœdus, quod Deus fecit cum Abrahamo, perspicue descriptum toto cap.
Genesios XVII. ubi non tantum ea, quæ ad ipsius Abrahami salutem per-
tinent, congruenter præcedentibus promissionibus divinis repetito fœdere
confirmantur, sed etiam præterea adjecta sunt, quæ certam illi spem face-
rent salutis posterorum, utpote qui eodem fœdere gratiæ essent comprehen-
dendi. Ergo id fœdus solidum quoddam fundamentum est, cui prope om-
nia, quæ ad rem præsentem faciunt, superstruere licebit. Voluit enim
Deus, quod & superius attigimus, & infra magis adstruemus, Abrahamum
vel fœdus cum eo factum exemplar esse, ad cuius similitudinem sequentibus
temporibus ac potissimum sub N. T. credentes omnes sibi & suis quoque
liberis gratiam divinam possint polliceri. Quamobrem, etsi nunc locus

& in-

& instituti nostri ratio in primis postulat, ut ex illo *fœdere infantum ex Christianis parentibus prognatorum & prima etate morientium salutem ad similitudinem seminis Abrahami asseram*, tamen uberioris doctrinæ Theologica causa prius in *parentum Christianorum & Abrahami fide & salute convenientiam ostendere constitutum est*. Neque id quidem frustra me facerem arbitror. Si enim primo in (s) *Abrahami & nostra fide & salute utrobique communis fœderis eandem conditionem ac similem efficaciam gratiæque divinæ vim deprehenderimus; deinde & cetera, quæ de (a) filiorum salute pro rerum propositarum ordine dicenda sunt, ex eodem fœdere non minus utrobique similia esse, propensiori animo judicabimus.*

§. XIII.

(s) Igitur si ad fœdus illud, quatenus *ipsi Abrahamo fuit salutare*, *Id consideratur primum quantum tenus ipsi fuit salutare per fidem* animum adjicimus, evidentissime illius *justitiam* sacre litteræ derivant ex *fide*, Gen. 15, 6, Rom, 4, 3. 9. cum nimirum Deo se *clypeum illi & magnam valde mercedem id est præsidium contra peccati vim & salutem fore precipienti credidisset*. Ubi prius, quam ad cetera progrediamur, quasi in parenthesis notabimus *primum* hunc memorabilem locum verbi *credere*. Id enim, sicut videtur, multo convenientius primam suam sedem isthic habere poterat, quam usquam alibi. Nam (a) valde commodum erat, ut primus locus vocabuli *credere* ibi esset, ubi nervosissimæ voces sunt *clypeus & merces*, quæ elegantissime talem repræsentant Deum, qualem frides amplectitur, nimirum *liberatorem & sospitatorem*, qui & e malo quod alias metuendum sit, eripiat hominem, & summo beneficio afficiat. Et præterea (s) commodum erat, ut omnium primo mentio fieret *fidei salutaris*, ubi ille tantus Vir propositus fuit, quem Deus *multorum*, qui similiter credituri & ex fide servandi essent, propter sapientissimas rationes *patrem constituisse* voluit, Gen. 17, 4. 5. Rom. 43, 17, Gal. 3, 6. 7. Certum enim est, omnes alios, qui ante Abrahamum servati sunt, æternam salutem per fidem obtinuisse. Hebr. 11, 4. 5. 7. in quorum historia tamen nulla *fidei* est mentio. Quamobrem etiam memoratu dignum videtur in Novi Test. *primo loco*, ubi de *fide* sermo est, ad *Abrahamum & filios ejus respici*, Matth. 8, 10, 11. Verum ad rem ut redeam, *fidem* ab Abrahamo, ut is servaretur, postulatam fuisse, ex ipso cap. 17. Genes. quod jam potissimum in oculis habemus, non difficulter intelligetur. Hic enim vers. 1. Deus fœdus suum, quod antea fecerat repetiturus, se vocat *Deus inavon usj autapin usj παντοκράτορα* (sic enim LXX. & alii Græci eam vocem interpretati sunt) *Deum sufficientem & potentem ad voluntatem hominis exsatiandam, justitiamque & vitam*

vitam restituendam. In hac ergo voce proponit Deus suas divitias, quæ primum Abrahamo, deinde & posteris ejus ad ipsorum salutem proficere debeant. Unde constat, id quod rursus in transitu notamus, hoc in loco illud nomen Dei *אני ה' אלהיך* primo conspicuum esse, nimirum propterea, quod ad multos Abrahami posteros & filios secundum vers. 4. & 7. beatos majori quacumque emphasi divitiæ Dei necessaria sunt. Certe verba *אני ה' אלהיך* EGO ecce, v. 4. re ipsa conjungenda puto cum sequentibus: *Et eris pater multitudinis gentium*; ut hic sensus sit: Ego, ille, qui sum *אני ה' אלהיך* & quia talis sum, faciam te patrem multarum gentium, quæ similiter tibi per hanc meam a dextris beatam poterunt. Itaque Deus dum has suas divitias proposuit, eas Abrahamo profuturas esse citra controversiam promisit, taciteque jussit, ut se talem esse crederet. Omne enim verbum Dei loquentis vim habet legis, quæ Deus illi verbo ut fides habeatur, precipit. Sed & disertis verbis Deus ab Abrahamo, quid fieri velit, postulat, quaque conditione a dextera sua illi salutaris futura sit, exponit: *Ambula inquit, coram facie mea, & esto integer.* Nimirum sic Deus Abrahamum vera fide Filio suo adherere, & sanctitatis studiosum esse voluit, quod unum nunc demum qua fieri potest brevitate explicandum & probandum superest:

§. XIV.

Quid sit facies Dei, Quod igitur in hoc loco primum est, loquitur Deus de facie sua. Quo nomine omnino *Filium* Dei significari, cognoscemus facile, si alia quædam *Gen. 17. 1.* loca simul inspexerimus. Facies enim Dei est ille, quem Apostolus vocat *explentur.* *ἐκείνου τὸ θεῶν ἀπόπτω* Col. 1, 15. quem qui videt, Patrem videt, Joh. 14, 9. seu ut in eodem scriptore sacro, MOSE ac in eodem vocabulo res queratur facies Dei est ille magnus *Angelus*, Jehova, qui populum Israeliticum ex *Egypto* in terram *Canaanam* eduxit. Qui enim hoc nomine *Facies* insignitus est, Exod. 33, 14. 15. is ipse *Jehova* divinissimum nomen habet, Num. 14. 14. atque idem est sine dubio, qui antea frequentius *Angelus* appellatus annis XL. in columna nubis & ignis populi sui, quem voluit sui peculiarii primitias esse, ductor fuit. Hic autem minime diversus est ab eo, quem Propheta *duobus* ex illo, quem modo vidimus, ternario delectis atque conjunctis nominibus vocat *אני ה' אלהיך* *Angelum faciei divina*, El. 63, 9. hoc est, eum, in quo annis Dei perfectio conspicitur. Quis autem hic fuerit, satis explicat verba proxime sequentia, quibus docetur, eum servasse *Israelitas* & *jure propinquitatis vindicasse* seu *redemisse*. Atqui hoc tantum *Filio Dei* competit. Ergo *Filius Dei* est *Facies Dei*. Neque jam obstat,

stat, quod opponi posset, si *Filius* pro nostra expositione sit *Facies Dei*, eum qui dicatur מלאך פני Angelus Faciei oportere legatum esse illius, qui sit *Facies Dei*, puta Filii, ac proinde ab eo diversum. Nam phraseologia Hebraea hic quidem satis patitur, ut *Angelus faciei* per appositionem Grammaticam sit *Angelus, qui est Facies Dei*, sicut e. g. Pl. 16, 5. מלאך פניו quod de Deo dictum est, non est *pars portionis*, sed *pars qua ipsa portio est*. Profecto enim gloria Dei & אֲדֹרְגָנָה, quae paullo ante explicata est, non finit eum, qui plusquam integra beatae hereditatis sors est, tantum illius partem esse. Quamquam, si in rem accuratius introspectio, (dummodo hoc non sit nodum in scirpo quaerere) voces מלאך פניו malo per conversionem interpretari, *portio partis meae*, vel secundum Celeb. C. c. e. j. t. m., assignatio *fortis meae*, ut nempe intelligatur *portio parata & constituta seu numerata* (id enim praese fert פניו) quam Christus, de quo ibi sermo est, habiturus esset ex ea hereditatis *divisione*, qua ipsi & fidelibus ejus suum cuique designatum esset. Utique autem est, si quis hoc exemplum minus valere existimet, alia suppetunt, quae huc pertinent; velut cum מטר נשם pluvia imbris dicitur Zach. 10, 1. id est, *pluvia, quae imber est*. Cujusmodi est quoque יִשְׁוֹן פְּיָי iniquitas peccati mei, Pl. 32, 5. id est, *iniquitas, quod peccatum meum est*. Talia sunt ex N. T. Hebraizante in locis 2. Thess. 1, 8. 2. Pet. 2, 17. quae omnino Doctissimus quondam *Salomon Glasius* in Philologiae Sacrae systemate, unde haec excerpta sunt, non male ad emphasim majorem indicendam ita conjuncta esse judicat. (a) Conclusio igitur, *Angelum faciei divina* non modo ex rerum attributarum proprietate, sed etiam salva linguae sanctae indole eum esse, qui ipse *Facies Dei* est, & vicissim *Faciem Dei* esse, qui alibi *Angelus Faciei* vocatur, & utraque hac appellatione *Christum Filium Dei* significari. Q. E. D.

§. XV.

Jam sequitur, ut, quid sit *ambulare coram facie Dei*, explanetur. Quid sit ambulare coram facie Dei, est integrum. Videlicet Hebraum מִלִּפְנֵי & Graecum πρὸς πρόσωπον ad imitationem Hebraismi in scriptis V. & N. T. significant *actionum frequentiam ex vero animi proposito petitam*, sive quod idem est, *intimum animi sensum in actionum frequentia demonstratum*. Ergo *ambulare coram facie Dei* hoc modo idem esset, quod πρὸς πρόσωπον ἐν Χριστῷ *ambulare in Christo* Col. 2, 6. id est, in omnibus suis actionibus cognitionem & amorem Christi ipsis operibus demonstrare. Saltem haec phrasia hoc nostro in loco eundem sensum habeat oportet, ac Gen. 5, 22. 24. ubi primo omnium de Henoch similitur legitur,

(a) Vid. Lib. III. Tract. 1, Can. 329

legitur, quod ambulaverit *עם ה' אלהים* cum, vel quemadmodum est Pi. 16, 11. *coram Deo*. Quarum vocum significatio Theologica & nervosa in prima illa sede statim apparet ex eo, quod is qui *coram Deo ambulaverat*, Henochus, propterea in *caelestem vitam translatus* scribitur. Ergo *ambulare coram Deo* est illud, unde *eterna vita est*, nempe aut fides aut necessarium effectum fidei. Optimum vero, sed omnino consentientem hic interpretem habemus Apostolum Hebr. 11, 5. Is enim pro more scriptorum N. T. qui passim phrasium Veteris Test. non *sonum sed sensum & vim* latioribus saepe limitibus circumscriptam sequuntur, exposita est per *εὐαγγελίῳ τοῦ θεοῦ* Deo beneplacere. Atqui Deo placere nemo potest, nisi per *fidem*, eod. cap. vers. 6. Igitur necesse est, ut qui *ambulat coram Deo*, is *fidem* habeat salutarem, vel ut ipse actus ambulandi coram Deo fides sit. Itaque in nostro loco, cum Abrahamus aliquando apertius & significantius *coram Facie Dei* ambulare iubetur, sine dubio *sancta voluntatis frequentissima actiones* NB. *ex fide in Christum oriunda* precipiuntur, nempe, ut is *fidem suam*, cuius effectum jam erat exitus ex Ure Chaldaeorum, Heb. 11, 8. quamque supra Gen. 15, 6. disertis verbis indicatam esse meminimus. & continuaret & demonstraret. Quemadmodum vero in illis verbis sanctarum actionum *modus* seu fundamentum & *origo* describitur, ita in proximis *עם ה' יהוה* esto integer eandem *plenitudo*, seu *perfectum sanctitatis studium* cum *sincero* erga Deum amore mandatur. Quae omnia ut jam tandem ad propositum scopum dirigantur, facile est ex his, quae hactenus a me disputata sunt, colligere, *foedus Dei* cum Abrahamo factum, ex quo *ipse* aeternam salutem sperare potuit, plane simile fuisse foederi, ex quo omni posteriori tempore salus data est. Nam (a) sub V. T. similiter conditio ad *justitiam & vitam* habendam necessaria erat *fides*, Habac. 2, 4. in eaque Deus se desponsavit Ecclesiae suae, Hos. 2, 20. Et sicut *fidei* proprium est respicere *Faciem Dei*, ita & iusta reciprocatione *oculi Dei* tunc respiciebant *fidem*, Jer. 5, 1. Imo, si eadem quoque quae apud Abrahamum leguntur, requirimus, tunc etiam praecipuum Dei erat, ut *facies Dei* quaerereur, Psal. 27, 8, 9. Quod si tempus Evangelii, & quae eo pertinent, scripta Novi Test. contuemur, in his nihil frequentius apparet quam *fidei in Christum* commemoratio. Nulla hic pagina est, quae non hanc *fidem* & quae cum ea sunt connexa vel explicet vel praecipiat, & *salutem* inde polliceatur. Quomodo autem ea se habeat, cum ex multis locis, cum potissimum ex Act. 15, 9. Rom 4, 5, 6, 7. & cap. 5, 18, 19. Gal. 2, 16. Eph. 2, 8, 9. discimus. Deinde (β) quod ad *plenum sanctitatis studium* Abrahamo mandatum attinet, certum est, licet consummatissimam sanctitatem

tatem in hac terra assequi nemo mortalium possit, omni tamen tempore sequenti præceptum de voluntatis integritate & studii perfectione locum habuisse. Sic qui Deo fœderati erant sub V. T. horum erat Deum amare & colere כבב ללב toto animo Deut. 6, 5. & c. 10, 12. & c. 11, 13. & c. 30, 2. Jos. 22, 5. Quo sensu David ambulasse coram Deo scribitur כבב ללב ובישר in integritate animi & rectitudine 1. Reg. 9, 4. Ita quoque in Nov. Test. a Christo præcipitur *λελειπεν* perfectio, Matth 5, 18. secundum quam is non modo amicum verum etiam inimicum amari & sic partem unam & alteram debiti officii impleri voluit. Conferantur eam in rem, quæ leguntur Phil. 3, 12. Apoc. 3, 2. ac præcipue 1. Thess 4, 1. ubi περιπατεῖν recte ambulare & ἀγαπᾶν Deo placere Deo, nec non μαῖον περισσῆν magis abundare, eadem nimirum, quæ in loco nostro Gen. 17. vidimus, eleganter conjuncta sunt. Summa igitur omnium dictorum hæc est: fœdus illud quod Deus cum Abrahamo junxit, quatenus ad ipsius salutem spectavit, re ipsa omni ex parte simile fuisse fœderi, quod postea cum hominibus salvandis unquam factum est: Unde hoc postremo efficio, NB. Si jamjam seminis Abrahami & præcipue filiorum prima ætate morientium salutem ex illo fœdere probaverimus, ad eundem quoque modum gratia divina & salutis progressum ad quorumvis credentium liberos, qui in infantia decedunt propter fœderis similitudinem necessario statuendum esse.

§. XVI.

(2) Quæ igitur huc spectant, fundata sunt in promissione Dei, quæ *infantes* ^{mo-} evidentissimis verbis exposita est Gen. 17, 7. Hic Deus se Deum Abrahami ^{rientes salu-} & seminis illius fore pollicetur, significantissima sane phrasi, qua omnia ^{tem habeo-} beneficia salutaria, redemptio, sanctitas, vita, & quidquid omnino ^{runt ex illo} boni ^{fœdere.} a Deo ad hominem redire potest, significatur. Vide Jer. 30, 21. 22. & c. 31. 33. Ezech. 12, 20. Matth. 22, 32. Ea autem promissio Dei cum generaliter ad semen Abrahami referri debet, tum præcipue respexit semen ex Isaac oriturum, & specialius etiam ætatem infantilem. Nam masculi, ut circumcisionis notam, signum fœderis & justitiæ fidei sigillum, jam octavo ætatis die in corporibus suis haberent, divino mandato sancitum est. Ex quo colligo, si Abrahamo præter Ismaelem & Isaacum alii multi liberi fuissent, illique omnes prima infantili ætate ex hac vita decessissent, gratiam Dei ab Abrahamo ad hos omnes sine discrimine cum plenissimo æternæ salutis effectu certo progressuram fuisse. Id vero ut jam tandem solidis rationibus firmetur, volo benevolam lectorem animadvertere hos paucos, quos ad liquidam veritatem omnium animis persuadendam idoneos arbi-

ror, indubitatos canones, unde quod demonstrandum est, sua sponte consequetur. I. Cum Deo visum esset fœdus cum homine paciscendum per verbum externum proponere, certum est, illos tantum ad fœdus accipiendum obligari, qui verbum & doctrinam in eo traditam nec non fœderis condiciones postulas & bona promissa intelligere possunt. Hæc veritas fundata est in Dei justitia & sapientia, quæ vult, ut operationes sequantur rerum naturam. Sic Deus non vult verbum, quod sine ratione inte ligi non potest, proponi lapidi & bestia, sed homini, quem fecit ratione præditum. Itaque nec vult quemquam assentiri suo verbo, quem ex necessitate natura inhabilem esse novit ad illud cognoscendum. Solus igitur, qui intelligere verbum potest, verbo obligari potest. II. *Qui intelligere fœdus divinum ex verbo Dei externo haud possunt, si neque accipere illud possunt, neque rejicere.* Hic canôn fere similis est priori, probaturque ex eo, quod actio eius voluntatis necessario præcedit intellectus. Quod ignotum est, quamdiu tale est, id nec amare poteris nec aversari. III. *Quamprimum homo, qui potuit, fœderi Dei ad stipulatus est, id ratum sit oportet, ut bona promissa certissime a Deo expectari possint.* Ipsa enim Dei promissio Deum obligat ad exequendum præmissum. Verax enim est & fidelis Hebr. 6, 17. 18. 1. Thess. 5, 24. neque se abnegare potest 2. Tim. 2, 13. Quare & ipse proprium sibi & excellentissimum nomen *Jebova* a rerum promissarum certa executione explicavit. Exod. 6, 3-7. Hoc jacto fundamento facile jam prævideri arbitror, quid de salute seminis Abrahami statuendum sit. Nimirum res ipsa loquitur, cum Deus in repetito illo *scde e se Abrahamo & semini eius Deum futurum esse* promississet, Abrahamum *solus*, qui hoc verbum Dei intelligeret, obligatum fuisse ad fidem illi habendam, secundum *Can. I.* liberos autem infantes, siqui fuissent, neque obligari ad fœdus neque omnino id accipere aut rejicere potuisse, ex *Can. I. & II.* Præterea certum est, illum Patrem credentiura revera huic fœderi fuisse ad stipulatum, non modo, quatenus ad *ipsius salutem* spectabat, sed etiam quatenus ad *salutem sui seminis*. utraque enim salus simul in eo comprehensa erat. Cum igitur *utriusque partis* habito respectu ad stipulatus esset, oportuit etiam fœdus *in utraque parte* ratum esse, nempe ut posthac & *sua* & *seminis salutem* inde quam certissime expectare posset. *Can. I. I.* Ergo si liberos infantes habuisset in illa primæ ætatis invincibili ignorantia demortuos, qui ipsi in vita fœdus & verbum Dei rejicere non potuerunt, sicut dictum est, mansisset effectus promissionis divinæ ratus secundum Abrahami patris ad stipulationem, id est, *gratia divina* vim infantes in morte fuissent peritururi. Mors enim est tempus judicii divini, Hebr. 9, 27. Itaque

in

In morte illis Deus adjudicasset salutem, quam in foedere promiserat. Neque obijci potest, fortassis voluntates illorum repugnasse divinæ voluntati, quæ per interiorem Dei loquelam in conscientia iis potuerit innotescere. Nam hic ex occulta quadam Dei & ignota actione seu verbo interno nihil derivandum est, ubi res omnis secundum verbum externum, idque satis cognitum merito est judicanda. Si enim hac in re Deo placeret per secretam loquelam agere cum homine, nihil opus fuisset verbo externo. Hoc ergo postquam propositum fuit Abrahamo, quis dubitet, quin & Deus secundum illud, femini ipsius infanti morienti salutem adjudicaturus fuisset. Conf. Rom. 2, 16, Joh. 12, 48. Apoc. 20, 12. Alibi autem, ubi externum præceptum, verbum, promissio aut comminatio non est interiorem Dei loquelam in conscientia liberiter concedo. Quo pertinet illustratissimus locus Rom. 2, 12. & seqq. Sic enim ibi Apostolus: *Qui sine lege peccaverunt*, id est, qui legem scriptam seu verbum aliquod externum non habentes tantummodo contra conscientia dictamen, seu internam Dei legem conscientia in scriptam peccarunt, *etiam sine lege peribunt*, i. e. his nulla condemnationis causa ex scripta lege proponetur, sed conscientia sola hos *accusabit & condemnabit* v. 15. *Quicumque autem in lege peccarunt*, i. e. qui a data sibi & cognita lege recesserunt, NB *per legem judicabuntur*, i. e. secundum legis illius notæ comminationem poena afficientur. Ego igitur hujc loco similiter ita argumentor: *Si quicumque legem habent externam, secundum eandem judicabuntur seu condemnabuntur, necesse est, ut quicumque verbum promissionis habent externum, etiam secundum illud divinae promissionis effectis potiuntur.*

§. XVII.

Sed restat, ut hoc etiam demonstretur, liberos Abrahami, si in infantia mortem obiissent, sine discrimine omnes servandos fuisse ex illo foedere. Quod non difficulter puto intellectum iri, si cogitetur, ex eadem causa in eadem re diversa effectus non posse fieri. Atqui hic est eadem Abrahami fides, quæ eadem Dei promissione nititur, idem est liberorum, de quibus hic agimus status, sunt enim ex hypothesi omnes infantes & infantili ætate morientes. Ergo si ex his liberis eodem modo se habentibus quidam propter eandem causam videlicet patris fidem, seu potius propter eandem Dei promissionem patris fide apprehensam servandi fuerant, cur igitur non omnes ceteri ætate & statu similes similiter salutem fuissent obtenturi? Profecto, si omnia circumspicio, nullam hic alicujus exceptionis

Et quidem omnes sine discrimine.

18

causam invenio. Saltem Deus, qui in historia Abrahami *femeni Isaac & Isaac* suo seniu distinxit, aetatem infantilem aham ab alia non distinxit. Ut proinde minime assentiri possim doctissimis viris, qui cum infantes a Deo ad aeternam salutem *electos* salvari existiment, tacite sic quosdam alios neque tamen illis dissimiles, non electos esse posse, videntur credere. At ego ea qua decet pietate & modestia arbitror, hoc ipsum electionis divinae indicium futurum fuisse, si Abrahami patris in Christum Salvatorem credentis liberi prima aetate infantili diem tuum obiissent. Ita enim optimus Deus demonstrasset suam promissionem secundum verbum externum fide parentis obsignatam esse, neque jam liberorum incredulitatem & impietatem illi verbo & foederi contrariam intercedere. Itaque quemadmodum non placeret, si quis ipsorum in Christum credentium salutem ea demum conditione certam esse diceret, si ad salutem electi essent; aut si quis de *quorundam* credentium salute ex eo vellet dubitare, quod electionis incerta esset, quasi vero fides non sit certum indicium & effectum electionis Act. 13. 48. Eph. 1. 4. Ita quoque his accedere non possum, qui aliquorum infantum salutem, quam ego ex certa Dei promissione per parentum fidem acceptata certo sperari posse affirmo, a dubia Dei electione suspendunt. Quod si fides parentum semper certum fundamentum est spei de ipsorum salute, quando promissionibus divinis, quae ad ipsos pertinet, nituntur, cur igitur eadem fides parentum aliquando falli possit, si ex eiusdem foederis promissionibus etiam omnium liberorum suorum, qui foedus Dei rejicere non possunt, salutem pio animo expectant atque desiderant? Merito igitur ex his concludimus, Abrahami *omnes & singulos* liberos in infantia decedentes *sine discrimine* ex foedere Dei salvandos fuisse. Quo vero modo fides parentum cum sua & filiorum suorum infantium salute sit connexa, infra in fine hujus materiae breviter explicabitur.

§. XVIII.

Hac promissio de infantum salute ad posteriora demum conjuncta est.

Nunc locus exigit, ut quid ex proxime disputatis concludendum sit, benevolam lectorem meminisse jubeam. Cum enim supra demonstraverim, illud foedus, ex quo Abrahamus salutem obtinuit, simile fuisse foederi, ex quo omnes alii postea servati fuere §. 13. 14. 15. & cum deinde in his propioribus paragraphis expositum sit, ex eodem foedere, quod Abrahamo salutare fuit, hunc quoque liberorum infantili aetate morientium salutem certo sperare potuisse §. 16. 17. nunc demum manifesta est consequentia, quae supra anticipata est, *eos omnes, qui Abrahamo*

similes

similes sunt respectu propriae fidei & salutis, illi etiam similes esse oportere respectu liberorum. Sicut enim haecenus aliquoties similibus similem rationem esse ostendi, ita & hic necesse est, ejusdem foederis utrobique eodem effectus esse, ubi similis causa est, puta parentum fides. Itaque si nusquam alibi scriptum esset, quo modo secundum foederis Abrahamici exemplar quorumlibet fidelium soboles servanda sit, tamen ex illa convenientia, quam observavimus, rem nostram haberemus expeditam. Verum Deus pro sua bonitate hanc veritatem certis & evidentibus testimoniis abunde confirmatam Ecclesiae suae tradi voluit. Primum enim, quod toties a nobis dictum est, disertis verbis legitur, Abrahamum multarum gentium Patrem à Deo constitutum esse Gen. 17. 4. 5. Et quid illud sit, explicat Apostolus, cum eum Patrem ait esse & eorum, qui in praepitio similiter credunt essent, & ceterorum etiam, qui circumcissione futuri erant ab aliis distincti. Rom. 4. 11. 12. Et eo quidem ex ejusdem Apostoli sententia paterni nominis significatio spectabat, ut omnibus similiter credentibus cum illo fidei patre benediceretur. Gal. 3. 8. 9. Ergo hoc modo illam eandem Dei gratiam, quae Abrahamo salutem attulit, etiam fidelibus *Vet. & Nov. Test.* promissam esse evidenter cognoscimus, nempe ut non tantum ipsi in se considerati cum illo patre communionem fidei & salutis haberent, sed etiam ut secundum ejusdem exemplum gratia divina progressum ad sobolem suam ita ut supra expositum est, sibi polliceri possent. Nam si illud dulce nomen Patris ea beneficia per gratiam Dei ab Abrahamo derivaturum erat ad hos filios utriusque temporis, oportet, ut qui patri Abrahamo similes futuri erant, in his etiam paternum nomen efficax redderetur ad gratiae divinae beneficia ulterius ad naturales filios suos derivanda, quemadmodum id in Abrahamo factum fuit. Praeterea cum se Deus NB. Deum Abrahami, Isaaci & Jacobi appellat, idque suum nomen memoriale in seculum, & NB. דור דור in generationem generationis futuram esse ipse proficitur, Exod. 3. 15. quid aliud sic promittitur, quam eandem omni tempore gratiae divinae demonstrationem & continuationem fore, quae fuerat apud Abrahamum & filios ejus, qui nimirum ob hanc ipsam causam una cum patre Abrahamo commemorati videntur, ut vel sic gratia Dei ad liberos fidelium progressus omni tempore futurus NB. ex primis illis & ultimis verbis certius cognoscatur. Quod igitur hoc modo promissum est, id vere sub *Vet. & Nov. Test.* semper locum habuisse, nunc ex clarissimis testimoniis nullo negotio discemus,

§. XIX.

Quoad veterem Dei Oeconomiam attinet, observandum est ante omnia
Speciatim per legem, quæ ad promissionem accessit, hanc minime sublatam fuisse. Gal. 3.
ad vet. Test. 17. Manserunt igitur omnes Dei promissiones, quæ ulla in re antea pa-
 tribus factæ erant, ac tantum abest ut ex sub V. T. abolerentur aut la-
 befactarentur, ut potius tunc & postea magis magisque fuerint impletæ.
 Quamobrem & promissio Dei de gratiæ progressu ad parentum fidelium
 liberos & maxime infantes sine dubio tunc temporis conservata est, ut hi
 simul cum parentibus foederi Dei essent innexi. Hinc cum in solemnî
 populi Israelitici conventu paullo ante Mosis obitum foedus illud reno-
 vandum & in totum ævum Oeconomix Mosaicæ sancendum esset, *parvuli*
 quoque aderant, & rursus ea, quæ patribus Abrahamo, Isaac & Jaco-
 bo olim promissa fuerant, repetita sunt. Deut. 29. 11. 13. Ex omnibus autem
 locis, unde hanc in rem argumenta peti possunt, nihil nervosius suppetit,
 quam quod scriptum est Ezech. 16. 20. 21. & cap. 23. 37. 39. Ibi enim,
 cum Deus iustissime conqueritur de pessimis parentibus, qui liberos suos
 horrenda superstitione & impietate Molochò immolaverant, memorabi-
 le est, cum hos crudelissimorum parentum filios suos appellare, & *sibi*
genitos. Hæc vero phrasis, qua homines *filiî Dei* dicuntur, sine dubio ex
 gratia Dei significationem habet. Nam sicut *is populus Dei est, cujus Je-*
hova Deus est Jer. 31. 33. ita *filiî Dei* sunt, quorum *Deus propitius Pater* est,
 quos Spiritus Dei agit, qui heredes Dei & coheredes Christi sunt Rom. 8.
 14. 15. 17. Conf. & Hol. 1. 19. Ad minimum autem in locis Ezechie-
 lis illi sunt intelligendi, qui Deo debebantur ex fœdere, ac proinde alibi,
 Molochò licet immolandi *sanctuarium* Dei vocantur, Lev. 20. 3. Itaque si
 Deus *impiorum parentum*, qui tunc tantummodo in externa Ecclesia vive-
 bant, *in sobolem sibi genitam & suam esse* professus est, quid jam exstim-
 abimus de filiis eorum, qui vere in foedus Dei transiverant, quosque
 amor sui & prolis suæ impulit, ut eam gratiæ divinæ toto animo com-
 mendarent, ac Deum non modo suum sed & seminis sui Deum esse ple-
 na fide optarent atque desiderarent. Magnam profecto injuriam facere-
 mus verbo & gratiæ Dei, si de infantum a talibus prognatorum & infan-
 tili ætate mortuorum salute vellemus dubitare. Nequid autem omnino
 incerti remaneat, adjungemus notissimum illud exemplum infantis, quem
 David Rex, cum legis divinæ orbita excessisset, per adulterium ex Bath-
 seba suscepit 2 Sam. 12. Quæ historia sicut unica est in sacris litteris,
 ubi

ubi & infantis alicujus mors, & illud simul, unde statim post mortem indicium aliquod peti possit, describitur, ita certum esse videtur, Deum ideo factis accurate eam sacris scriptis consignari voluisse, ut in illius temporis Ecclesia fideles parentes certam de infantium salute spem & consolationem haberent. Quodnam igitur argumentum est, quo illius mortui infantis salus probetur? Equidem libentissime iis assentior, qui rationem adferunt ex verbis Davidis, qui se ad illum filium suum vadere aiebat. Nisi enim de industria evidentissimo verborum sensui repugnemus, illud vadere ad filium necesse est, ut eodem modo significet filium solum Davidis ibi esse, quo David suo tempore perventurus erat, ac proxima verba, quibus infantem non esse ad Davidem rediturum dicitur, infantem in domum patris sui rei et surum non esse indicant. Alterum autem argumentum est ex eo, quod David Bathsebae uxoris animum leta consolatione erexit, eod. cap. v. 24. Fecit nimirum David, ut ea tristitiam suam deponeret. Ergo & causam tristitiae removit. Sine dubio autem causa fuit ex fatali morbo & morte filii, cui iram Dei vel post obitum incumbere probabiliter suspicata est. Sunt enim matres suorum filiorum admodum amantes, adeoque hic etiam tristitiam ortam esse oportuit ex eo, quod naturaliamori & desiderio plane contrarium fuit. Itaque consolatio Davidis in eo posita fuit sine dubio, quod allatis argumentis Bathsebae uxori salutem filii persuasit. Addo & hoc: Si ex Davidis de morte Absalomi filii sui degeneris querelaeque ex dolore illius nihil boni de Absalomi salute ominamur, haec contra eaejusdem Davidis omnibus verbis & factis, unde in morte filii ad quietentem cognoscimus, certam de gratia Dei erga infantem demortuum spem concipimus, etsi adulteri patris fuit filius. Qua occasione non potest non commemorare sapientiam Dei, quam in tradenda veritate, quae notabilior est, declarat. Video enim passim proponi in verbo d. vino exempla rerum graviora & plus habentia difficultatis, ut exilis cognita veritate, eo certius deinceps, quod minus vel facilius est, innoveat. Sic e. g. ut probetur omnium hominum voluntates esse in manu Dei, adfertur exemplum regis, cuius cor in manu Dei esse affirmatur, Prov. 21. 1. Ita quoque ut demonstratur, Deum liberam in singulas homines potestatem habere, adfertur exemplum populi judaici & aliorum, quorum fata ex libera Dei gratia derivantur Rom. cap. 9. 10. 11. Quo modo haec argumentatio esset: Si regis nulli terrestri domino subiecti voluntas in manu Dei est, quanto magis aliorum hominum, qui imperio subiacent! Si totorum populorum fata ex Dei voluntate pendent, quanto magis hominum singularium

18

singulorum! Ergo in presenti materia ad eundem modum dico: Si de *impiorum parentum* filiis, nec non de iis, qui aliquando ex parentum gravissimo peccato nati fuerunt, tam bona & salutaria leguntur, quanto magis certissima spes fuit de eorum salute, quorum parentes sub Vet. Test. fide & recta animi pietate præditi ab ea culpa longius abfuere.

§. XX.

*Nec non ad
novum.*

A veteri Testamento progredior ad *novum*, quod tempus est, quo omnibus Dei promissionibus quasi concumulatis gratiæ divinæ vis quocunque modo considerata, vehementissima & purissima apparuit. (Vid §. h. dissert. 2. in f.) Hoc sensu in Jesu Christo *confirmata sunt promissiones patrum*, Rom. 15. 8. & *in ipso omnes Dei promissiones sunt NAE & AMEN* 2. Cor. 1. 20. Itaque licet de parentum Christianorum semine nihil in Novo Test. scriptum haberemus, esset tamen certa veritatis cognitio ex iis gratiæ beneficiis, quæ in V. T. locum habuerunt. Quidquid enim hic ullo modo fuit salutare, id multo maxime ad novam hæc gratiæ Oeconomiam proferri oportuit. Sed hic omnino etiam illustria & notissima de salute infantum sunt testimonia, quorum *unum*, ex ipsius benignissimi Servatoris ore acceptum, instar omnium est, quod vel sine ceteris nobis abunde satisfaciet. Id tres Evangelistæ habent *Matthæus*, c. 19. 13 - 15. *Marcus* c. 10. 13 - 16. *Lucas* c. 18. 15 - 17. ubi hi omnes *puerulos* seu *infantes* narrant ad Christum allatos fuisse, eos nimirum, quos bini priores *παῖδες*, Lucas *βρέφη* appellat. Quibus vocibus primam & plane *infantilem ætatem* significari, facile perspicimus ex Matth. 2. 11. Luc. 2. 16. 21. Hebr. 11. 23. 1. Pet. 2. 2. Act. 7. 19. in quibus omnibus locis eadem vis est vocabulorum *παῖδες* & *βρέφη*. Afferebantur igitur ad Christum, ut is *manus suas illis imponeret*, id est, ut gratiam Dei hoc antiquo ritu vel appreceretur vel impertiret. Quod Christus perlibenter fecisse scribitur, postquam discipulos, qui illud puerile negotium magistri sui gravitate indignum rati antea obstitierant, increpasset, iisque *τοῦτον τάλιον* esse *regnum celorum* respondisset. Ergo eo res omnis redit, ut hic recte explicetur, quinam illi sint, qui *tales* appellandi sint? Equidem meam ut breviter sententiam dicam, illi *τοῦτοι* sunt tam *pueruli* tum *adulti*, quos utrosque illis, qui in historia narrantur *puerulis* & *infantibus* similes esse oporteat. Ut enim hic etiam adultos, qui puerulis assimilandi sint, intelligam, jubet appendix verborum Christi Marc. 10. 15. ubi qui *regnum Dei accipere debeant*, velut *infantes*, omnino *adulti* sunt. Quanquam hoc de *adultis* neque solum est, quod ibi agitur, neque *primarium*. Nam verborum

borum connexio & scopus, ac res ipsa declarant, Christum pro illis, qui sibi oblati fuerant, parvulis dixisse, & his etiam alios *etate & statu* similes solos ab eo *tales* vocari, eo maxime, cum id per quod adulti *revera sunt tales*, in parvulis, & quidem in illis, de quibus in historia Evangelica sermo est, primum *quarendum* sit. Ergo ut ad rem veniam, quia pro *rerum* aut *personarum*, de quibus aliquid dicitur, diversitate, etiam illud, quod dicitur, diverso modo intelligi debet, ideo hoc esse *tales* alium sensum habet in *puerulis*, alium in *adultis*. Pueruli seu *infantes TALES* sunt, qui sicut illi in Evangelio a parentibus ad Christum *adferuntur*, qui gratia ejus commendantur, qui sic *veniunt* ad Christum. Ita enim Servatori idem est, *ad se adferri & ad se venire*, cum unum per alterum eo in loco explicet. *Adulti* autem *TALES* sunt, qui animi simplicitate & integritate infantibus similes sunt, atque etiam ad Christum *veniunt*, sed ita, ut ipsi scientes & volentes eo modo, qui illorum naturæ, intellectui, & voluntati conveniens est, *accipiant* regnum Dei, id quod verbo *δέξασθαι* significatur. Hæc brevis explicatio est, qua verbis & menti Christi puto satis fieri, & magis quidem, quam si vulgaris sententia teneatur, videlicet eorum, qui, cum vocem *ταῖστων* exponunt, tantum hærent in *innocentia & simplicitate* infantum, neque ad illud *primarium* veniunt, secundum quod potissimum *infantes tales* dici possunt, *qui ita*, ut illi in historia Evangelica, *Christo offeruntur*. An enim est credibile, regnum cælorum additum esse promiscue omnibus & singulis infantibus, propterea quod tantum *infantes* sint, & infantili *innocentia*, quæ tamen vitii naturalis experta non est, illis, qui in Evangelio memorantur, *similes*? Profecto hic amplius quid Christum intelligere, mihi persuasissimum est. Imo si de *adultis* sermo sit, ne in his quidem *infantilem simplicitatem* puto sufficere, nisi conjuncta sit cum studio *ad Christum veniendi*. Quamobrem merito vehementer admiror, cur viri docti, qui in horum locorum Evangelicorum, explicatione versati sunt, fere omnes hoc præcipuum & *primarium* omiserint. Sicut enim multos hæc de re libeat inspicere, is quemquam qui hanc sententiam sequatur vix inveniet, præter celebrem quondam Theologum *Victorinum Strigelium*, & *Danielem Tossanum*, olim de hac ipsa antiquissima Academia bene meritum. Quod ad priorem attinet, sic ille in *Hypomnematis*, quæ in N. T. scripsit, in Marc. 10. p. 127. *Talium*, *ταῖστων*, inquit, id est, *eorum, qui ad me adferuntur, super quos nomen meum invocatur*. Et similiter in Luc. 18. p. 209. *Talium*

lium, an illi, id est, eorum, qui ad me adferuntur, qui de manu parentum in manum meam fide præstantem traduntur, regulariter quidem per baptismum & invocationem, extraordinarie vero in casu necessitatis per solam invocationem. Quibus plane consentanea habet Tossanus, in Prælectionibus in h. l. Matth. c. 19. p. 277. Illa verba, inquit, talium est regnum cælorum, non promiscue de omnibus infantibus intelligantur, sed talium, qui scilicet sunt filii credentium, & NB. ad Christum veniunt. Talibus igitur solis cum regnorum Cælorum promittatur congruenter illi Servatoris dicto, quo ad se venientem nequaquam foras eiectum iri pollicetur, Joh. 6. 37. hinc, si etiamnum Christianorum parentum soboles talis sit, qualis illa fuit, de qua dictum est, nimirum *παιδία καὶ βρέφια* pueruli & infantes, Christo Servatori a parentibus oblati, ut sic omni modo sint tales, valebit sane, quod dictum est de talibus, id est tales morientes Christus sua gratia complectetur, eosque sanctos & beatos efficiet; id quod jam tandem ex superioribus erat concludendum. Venirem nunc ad alia argumenta, quæ sunt 1. Cor. 7. 14. Act. 16. 31. aliisque in locis: Sed brevitatis studio malo illorum longiori expositione abstinere, & ad reliqua absolvenda progredi.

XXI.

Quo modo
parentum
fides cum
salute in-
fantum sit
connexa.

Jam enim postremo illa quæstio merito est definienda, quo modo parentum Christianorum & aliorum omnium, qui olim fuerunt, fides cum liberorum suorum infantum salute sit connexa? & specialius, an inter parentum fidem & liberorum salutem idem connexionis modus sit, qui est inter ipsorum parentum fidem & propriam eorum salutem? Cui quæstioni ut recte respondeatur, tenendum est hoc primum, fidem adultorum, eorundemque sanctitatem & salutem esse necessario connexa. Nimirum posita Christi obedientia, & perfectissimo *δικαιοσύνη*, ex justitia Dei & naturali sanctitate necesse est, ut inde sit *δικαιοσύνη ζωῆς* Rom. 5. 18. sive, ut qui per fidem habent Christum, his cum Christo omnia donentur quæ ad salutem necessaria sunt Rom. 8. 32. 33. Adultorum enim vel parentum, de quibus hoc loco agitur, fides, qua ipsi inseruntur Christo, necessario fructum salutarem trahit ex illa conjunctione cum Christo, quandoquidem omnia, quæ Christus fecit ac passus est, ex meriti præstantia & dignitate non ipsi utilia sunt, sed iis omnibus, qui illi dati quique cum eo conjuncti sunt. Christus enim neque naturæ suæ divinæ neque humanæ aliquid internum mereri potuit; non divinæ, quia hæc ex sum-

max perfectionis necessitate omnia eaque summa bona possidet; non humana, cum & ipsa in arctissima communiōe cum divinitate per consummatissimam sanctitatem à primo statim conjunctionis momento omnem beatitatem habere potuerit. Quamquam hoc omnino dicendum est, Christum id vere humanitati suae meruisse, ut postquam peccatum in ipsius carne condemnatum erat Rom. 8. 3. tunc demum jus haberet suavissimo conjunctæ secum divinitatis sensu perfruendi, quod antea non poterat, cum peccatum electorum illi impositum hunc nexum beatitatis ex intima præsentia τῆς ἀγάπης habendæ aliquamdiu sustulisset. Itaque ut ad rem redeam, ex merito Christi, quod aliis necessario prodesse debuit, fides hunc fructum educit, ut in ipsis credentibus *sanctitas & salus* restituatur. Cum enim duplex peccati vis & potestas sit, una, ex qua *regnum peccati* est, Rom. 6. 14. 16. Joh. 8. 34. 2. Pet. 2. 19. altera, ex priori orta, qua peccatorem ad *mortem* condemnat, Rom. 5. 12. & cap. 6. 23. 1. Cor. 15. 56. oportet, ut Christus, peccatum condemnando, illi utramque hanc potestatem & vim abstulerit. Unde primo necesse est, ut peccatori in Christum credenti *sanctitas* restituatur; quo sensu *fides corda*, nimirum ea, quibus inest, *purgare* dicitur, Act. 15. 9. deinde, ut reddita plenissima sanctitate propter necessarium nexum, cujus in Deo ipso fundamentum est, etiam plena beatitas sit. Itaque Deus, postquam parentum fidem in Christum decrevit, NB. *non potuit non efficiendam ex ea sanctitatem & salutem* iisdem decernere. Sed aliter se res habet in connexionem *fidei parentum & salutis liberorum*. Heic enim fides parentum eandem proximam efficientiam non habet in liberis infantibus, quam in ipsis parentibus. Quamobrem sicut parentes per *suam fidem* cum Christo conjunguntur & sic necessarium fructum inde capiunt, non *ita* eodem actu eademve efficientia illa parentum fides liberis Christo inserit, neque horum animos ad sanctitatem excitat. Si enim hoc esset, nulli credentium liberi proveciori ætate unquam salute exciderent aut excidissent. Fides enim & sanctitas à parentibus secundum eam hypothese[m] semper ad omnes filios propagaretur, & ab his rursus ad ipsorum filios, & sic deinceps ad alios & alios posteriores, qui fidem & sanctitatem infantili ætate à parentibus ad se traductam per immutabilem Dei gratiam tota vita retinerent. Cum vero experientia doceat, multos credentium liberos à fide & pietate parentum annis maturioris ætatis recedere, manifestum est, in iis veram fidem & solidam

pictatis principium antea non fuisse, neque adeo infantili ætate à parentibus quidquam tale accepisse. Ergo res ita explicanda est: Connexio fidei & salutis parentum est ex Dei naturali justitia; sed connexio fidei parentum & salutis liberorum si nimirum in infantia decedant, est ex Dei veracitate & promissione. Est autem decorum Deo, quod se fidelium parentum semini Deum futurum esse, promiserit, sive, quemadmodum magnus quidam Theologus ea de re loquitur, quod fidem parentum salute infantum remuneretur. Ergo si quis specialius quæreret, an fieri poterit, ut gratia Dei non ita ad liberos infantes progredetur, respondeo, id curiosius quam utilius quæri. Nam si maxime ita fieri potuisset dicatur, ex eo tamen promissionibus Dei, ut nunc sunt, nihil decedit, utpote quæ jam ad plenam spem, & consolationem plane sufficiunt, ut tam certa sit infantum nostrorum morientium salus ex veracissima Dei promissione, quam nostra ipsorum, qui actu in Christum credimus, salus certa est ex Dei justitia. Si vero eum modum, quo ipsa gratia divina proxime cum salute infantum ejusmodi connexa est, consideramus, sic etiam locum habet naturalis Dei sanctitas, nimirum, ut nec ipsi servari possint, nisi per Christum, & per efficientiam Dei cum eo conjuncti, sic eodem modo, ac de parentibus vidimus, id est, per ipsam Dei justitiam, necessario sanctitatem & salutem consequantur. Atque hæc omnia hæcenus ad infantes pertinent. Quæ autem ratione fides parentum cum liberorum adultorum salute suam habeat connexionem, aut quis sit modus progredientis ad eos gratiæ divinæ, id sine multa explicatione facillime cognoscitur. Nam ex parentum erga eos amore & fide in Christum fluit bona eorum educatio, institutio, adhortatio, preces, quibus gratiæ Dei commendantur, & alia, quæ eos à mala via abstrahendos idonea sunt; quæ omnia si recte & diligenter adhibita fuerint, non est dubium, quin amorem parentum, quem Deus illorum animis non frustra insevit, & pium laborem, qui bonæ educationi impenditur, gratiæ divinæ effectus & remuneratio in salute filiorum sit subsecutura. Deus enim non potest frustra quæri. Esai 45. 19. Deut. 4. 29. Conf. Gen. 18. 19. Prov. 23. 14. Eph. 6. 4.

§. XXII.

Progressus
gratia di-
vine ad fi-

Jam tandem absolvi (A) primæ partis, uti supra §. 11. proposita est, primam materiam, de progressu gratiæ divinæ ad parentum in Christum

stum credentium (a) *filios primos & proximos* ac potissimum *infantes*, *filios remotiores & (c) remotissimas*, eos puta, qui servabuntur, tempeſtiva brevitate explicem. *Qua* in re ad *foedus Abrahamicum*, quod haecenus dictorum fundamentum fuit, merito etiam adjungo *Noachicum*, jam supra à nobis indicatum. Id vero Deus non tantum cum Noacho fecit, sed etiam cum filiis ejus, & eorum *poſteritate*, Gen. 9. 8, 9. Atque id foedus gratia fuisse, probo ex supra dictis §. 5. *num* 3, unde apparet, foedus *primo in loco* Gen. 6. 18. commemoratum significationem suam habere ex *parallelismo gratiae*, cujus mentio fit, Gen. 6. 8. Hic autem cum simillarum rerum eadem connexio sit cap. 9. vers. 10. seqq. perspicuum est, & hic *foedus gratiae* intelligendum esse. Quod magis etiam confirmatur signo illius foederis *iride*, cujus colores viridis & ruber mirabiliter inter se mixti sine dubio temperamentum irae ex gratia symbolice repræsentant. Itaque ut ad rem veniam, gratia divinae progressus ad (b) *filios Noachi remotiores* ibi promittitur, sicut Gen. 17. 7. ad filios remotiores Abrahami, seu post Abrahamum futuros. Cujus promissionis effectum eum fuisse dico, *ut neq; Noachi neque Abrahami semen totum rejici potuerit, quin semper ex eo essent aeterna salutis participes*. Quamobrem etiam si à *Japheth & Chami* posteris post obitum Noachi gratia Dei proprie dicta recesserit, tamen ad *Semi* posteritatem progressa est, in qua longissimo tempore existerunt pii homines & veri Dei cultores, praecipue, qui fide & pietate ceteris praevire, *Abrahamus & proximi illius filii*. Quibus cum Deus similem gratiae suae progressum ad ipsorum posteros iterum iterumque fuisset pollicitus, ex eo quasi vehementior & multiplicata vis promissionis posthac eo magis fecit, ut in Abrahami posteritate semper fuerint beandorum reliquiae. Vide, quae huc omnino pertinent, Rom. II. 1--5. Hinc cum Deus in populi Israelitici idololatriam in vitulo aucto commissam totus ira exarsisset, ut eum universum deleturus videretur, Exod. 32. 10. Deut. 9. 24. *Moses* *propheta* obsecrabat Deum, ut Patrum primorum Abrahami Isaaci & Jacobi, id est, foederis cum iis facti & promissionis suae meminisset; Deut. 9. 27. coll. cum Exod. 32. 13. Quo modo propter primam gratiam & propter antiquas promissiones Deus populo immorigero gravissima peccata condonavit, id est, gratia prima ad populum sic progressa est, ut in eo postea homines fideles & pii saltem usque ad initia Novi Test. semper fuerint, id quod ex historia compertum est.

Et ad re-
motissimos.

Denique à filiis remotioribus gratia DEI progreditur (c) ad re-
motissimos, seu postremis temporibus viventes. Hi enim minime excludi
possunt, ubi posteritas sine discrimine memoratur, velut Gen. 9. 9. At
evidentius indicantur Gen. 17. 7. 8. Quo in loco quia Deus aliquoties
mentionem facit seminis, quod post Abrahamum futurum sit, ideo nihil
probabilius videtur, quam per semen in fine versus 7. ultimo propositum
sobolem Abrahami ultimam vel secundum nostrum loquendi modum,
remotissimam significari, quemadmodum & ultimis verbis promissionis
divinæ in fine versus 8, & ero iis in Deum, extrema gratiæ divinæ effecta,
quæ ultimis temporibus speranda sint, indicari videntur. Conf. Jer. 31.
31—33. Itaque gratia divina progressus ad credentium v.g. Noachi &
Abrahami remotissimam posteritatem hunc habet sensum, quod si for-
te eorum posteri nonnulli pro ea potestate, quam Deus in omnes homines
habet, aliquamdiu rejecti fuissent, gratia Dei postremis sæculis ad eorum
ultimam posteritatem certo reversura sit. Quam thesin non difficulter
probabo iis argumentis, quæ in scholis dicuntur à priori: Nam sive
(α) naturam Dei, quæ operum divinorum primum fundamentum & nor-
ma est, sive etiam (β) naturam & dignitatem gratiæ inspiciam, non pos-
sum non inde hoc, quod commemoravi, colligere. Quod enim [α] ad
naturam Dei attinet, in ea nos pro nostri intellectus modulo aliquem
attributorum, seu perfectionum divinarum ordinem cognoscimus, ut
hoc modo alia sint naturæ vel cognitionis ordine priora, alia vero poste-
riora & ex prioribus necessario consequentia. Itaque ultimum, quod in
Deo esse intelligimus, est infinitus sui amor, & quæ inde necessario fluit,
ineffabilis beatitas. Amor enim sui, id est, omnium perfectionum sua-
rum, tunc demum à nobis cognoscitur, si perfectiones Dei amabiles,
ad quas amor referatur, jam prius positæ sint. Ergo sicut in Dei naturâ
amor sui est ultimum & proximum, quod ante beatitatem Dei concipitur,
ita voluntas Dei, qua perfectiones suas tales, quales sunt, demonstrare
constitutum habet, flagitare videtur, ut Deus secundum naturæ suæ ex-
emplar etiam in hac terrestri operum suorum Oeconomia ultimo efficiat
amorem sui extra se, ut sic ultimis temporibus omnium maxime per omni-
um terrarum orbem animadverti possit illustris sanctitas ex fide in Chri-
stum & vera Dei cognitione prognata, eamque sanctitatem deinceps in
aeterna

æterna vita consequatur beatitas, & sic omnia cum exemplari & norma, quæ in natura divina est, eleganter conveniant. Itaque, si ad hunc modum *cognitio fides, sanctitas* ultimis temporibus in terra floreant, erit hic omnino *gratia divina progressus* ad remotissimos Noachi & Abrahami posteros; quandoquidem sanctitas per fidem in Christum restituta propriissimum gratiæ effectum est. Atque hoc ipsum etiam argumento non multum dissimili adstrui potest (β) *ex natura & dignitate gratiæ*: Ejus enim demonstratio sicut supra à principio §. 10. uno verbo attingi, omnium aliarum molitionum Dei primarius scopus & finis est, cum Deus se summum bonum esse omnium maxime demonstrare debeat, si modo quidquam de se demonstraturum esse certum sit. Itaque si gratiam suam Deus aliquamdiu à quibusdam, quorum familia destinata erat, abstraxit, necesse est, ut, quæ antea quasi contraria vi reï reffusa fuit, tandem aliquando vehementius suum cursum prosequatur, ad eosque redeat, ad quos ex primis promissionibus spectabat; haud aliter fere, ac fontis scaturientis aquæ, si multa materia congesta obstructæ impeditæque sint, ne in alveos suos influere possint, tandem se diutius retineri non patiuntur, sed quo magis repressæ fuerant, eo majori deinde cum impetu majorique copia exundant, ac longe lateque ad omnia loca diffunduntur. Atque hæc ratio est, cur initio Novi Test. statim Evangelium in omnem mundi plagam transferit, Psal. 19. 5. Rom. 10. 18. Hinc & *Japhetus habitaturus erat in tentoriis Semi.* Gen. 9. 27. id est, gentes ex Japheto oriundæ, quas gratia Dei pro supra dictorum ratione in longum tempus deseruerat, tunc cum vera Ecclesia coalituræ erant. Conf. Rom. 11. 17. 24. Imo ex hoc solo fundamento derivari potest futura Judæorum & gentium celeberrima ad Christum conversio, & regni Christi amplitudo, in Prophetis passim evidentissime prædicta. Et quia Judæi non tantum à Noacho, patre universali, verum etiam ab Abrahamo, patre illo credentium descendunt, propterea & effecta promissionis gratiæ quasi duplicia ex utroque patre, aut duplicem portionem ex jure primogenitorum olim consecuturos puto præ aliis gentibus. Est enim mihi admodum probabile, si quando illi *Dominum Deum suum, & regem suum Davidem*, id est verum Messiam *querent, gratiamque Dei ultimis diebus honorabunt*, Hof. 3. 5. tum eos cognitione veritatis, fide, & amore JESU Christi præ aliis populis, qui tantum ex Noacho, non ex Abrahamo orti sunt, præstantes fore, ut vel sic tandem, qua ratione qua-

que

18.

que emphasi Deus *Abrahami, Isaaci & Jacobi* Deus futurus sit, luculenter appareat.

§. XXIV.

Progressus gratia est ad non servandos, qui extra Ecclesiam externam sunt.

B. Exposito hactenus *progressu gratia ad credentium posteros*, qui servabuntur, nunc postremo ad finem properans venio ad alteram partem hujus dissertationis, in qua *progressus gratia ad posteros credentium non servandos* explicandus superest. Itaque secundum superiorem divisionem §. XII. propositam hic habemus *non servandos*, qui vel (a) *in Ecclesia externa* sunt, vel (b) *extra eam*. Libet igitur prius de his dicere, qui sunt *extra Ecclesiam externam*, ut si ad hos progrediens gratia divina observabitur, eo magis deinde & certius ejusdem progressus ad alios, qui *in ipsa Ecclesia externa* vivunt, cognoscatur. Hic autem omnium primo occurrendum est tacitæ objectioni eorum, qui me hac in re parum coherencia scribere hæud immerito suspicari possunt. Nam si gratia Dei ex prima definitione, supra §. 2. allata voluntas Dei sit, qua hominibus peccatoribus *æterna salus* decernitur, proclive est cogitare, qui fieri possit, ut detur progressus gratiæ ad *non servandos*? At hic nihil est difficultatis vel repugnantia, dummodo id observetur, quod in eodem §. 2. cum in principio statim finem prospicerem, illico adjunxi, videlicet me ut omnes partes hujus dissertationis rectius sibi consentent, non tam de divina illa voluntate, ut in Deo ad salutem hominum directa est, sed de illius voluntatis *effectis*, quæ extra Deum in hominibus sunt, agere. Itaque sicut ea, quæ hactenus prosecutus sum, *fides, sanctitas, salus*, & promissiones Dei, quæ eo spectant, sunt effecta gratiæ proprie & plenissimo sensu dicta; Sic alia sunt ejusdem gratiæ effecta, vera quidem & quæ tantum ex gratia sunt, sed tamen ab illis prioribus toto cælo distantia, & tantum improprie sensuque diminutione ita appellata, quia salutaria non sunt. Cujus generis est *terrestris vita conservatio*, & multa, quæ huc pertinent, per naturalem cæli efficientiam in homines promiscue derivata *beneficia*, quibus pii & impii ex Dei bonitate & longanimitate communiter fruuntur. Matth. 5. 45. Act. 14. 17. Eorum igitur omnium, quæ huic vitæ propria sunt, originem, & fundamentum esse *gratiam Dei*; seu voluntatem, qua salus æterna peccatoribus in Christo decreta atque destinata est, ex sequentibus facile perspicietur.

§. XXV.

§. XXV.

Itaque quemadmodum *Noacho* primum esse in nostra dissertatione contigit, sic idem etiam nobis merito erit ultimus. Quod enim in illius historia occurrit, in eo hujus nostræ veritatis habebimus firmamentum. Eam ob rem respici volo memorabilem locum Gen. 8. 20. seqq. Ubi cum prima mentio fit *altaris*, quod usquam in S. litteris legitur, & *holocaustorum*, quæ Deo oblata fuerint, tum verò nervosissima ibidem effecta describuntur solennis illius sacrificii *Noachi*, quod ob gravissimas rationes mihi videtur admodum notabile. Sunt enim hic omnia, quæ occurrunt, universalis (& *universi*) generis humani pater (2) sacrificium ex *universis* animantium purorum, & ex Dei instituto rei sacræ idoneorum generibus oblatum, (1) *universalia* ejus sacrificii effecta. Quæ postrema cum potissimum ad rem nostram faciant, ideo considerandus præcipue est nobis versus 21. & 22 prædicti cap. 9. Geneleos. Ibi primum memoratur *odor gratus*, quem *Jehovah* olfecerit. Is autem non est odor ex incensis carnibus holocaustorum. Is enim nihil esset, nisi aliud quid subesset. Nam vel fragrantissimum odorem *suffusus* Deus toto animo averfatur, nisi in animo offerentis sit, quod Deo placeat. Vid. Esai. 1. 13. Levit. 10. 1. 2. Ergo hic *gratus odor* citra controversiam est illud jucundissimum Deo sacrificium Jesu Christi, in quo plenissimo sensu est *ὁσμήν ἐὐωδίας* Eph. 5. 2. ac præterea est ipsa *fides* *Noachi*, qua ad illud sacrificium futuri Messiæ respexit, & quodammodo effecit, ut Deo idem in mentem & sensum venerit. Certe hoc modo etiam fidelium sancta operam quæ ex fide fiunt, eodem nomine appellantur. Ergo cum Deus illum odorem *odoratus* dicitur, non obscure significatur Deum tunc *presentissimum* fuisse terræ, cum odorem percipere non queant, nisi qui propinqui adsunt. Unde & *suffusus* olim in templo factus est quasi coram facie Domini in vicino & interiori sanctuario habitantis. Plus igitur hoc loco est *odorari odorem sacrificii*, quam *respicere oblationem*, quod de Abele legitur Gen. 4. 4. Hoc enim oculis è *longinquo* peragi potest, illud vero propinquiorem Dei præsentiam declarat. Cujus rei omnino commodæ rationes sunt. Nam quia Deus ab hominibus separatur per peccatum, Esai. 59. 2. ideo, postquam aquis diluvii magna illa peccatorum turba eluta fuisset, nihil deinde supererat, cur Deus à terra longius abesset. Sed non tantum hæc verba Deum *presentem* fuisse

Quis probatur ex Gen. 8. 21.

docent sacrificio Noachico, qui typus erat sacrificii in posterum à Christo offerendi, verum etiam multo magis hoc præ se ferunt, Deum ex sacrificio Christi futuro jam tunc percepisse jucundissimum odorem in Dei *presentis* quasi nares ingressurum, si Christus in cælo *presentissimus* Patri suum illud sacrificium per continuam intercessionem ei repræsenteret. Quo modo necesse est, Deum ea tempora simul prævidisse, in quibus Christi ad cælum euecti regnum solito magis amplificandum, seu progressus gratiæ proprie sic dictæ ad omnem mundi plagam futurus esset. Quæ cum ita se habeant, non obscurum jam est ex proximis verbis h. l. Genes. quid effecti ex hac causa consequi debuerit: Sic enim ibi adjicitur: *Dixitque DEVS ad cor suum: Non pergam amplius execrari terram propter hominem, eo quod figmentum cordis hominis malum sit à pueritia ejus, &c.* Nimirum sensus est: Malignitatem hominum in posterum non futuram esse causam, cur DEUS terram execrari debeat, sed contra suavissimum odorem sancti sacrificii à JESU Christo rege & Pontifice DEO Patri in intimo sanctuario cœlesti repræsentiandi causam esse & futuram esse, cur Deus jam tunc propositum habuerit universo generi humano parcendi, eaque omnia benigne largiendi, quæ ex naturali rerum terrestrium ordine apta facta sint ad hanc vitam cum jucunditatis cujusdam sensu conservandam. Huc enim spectant capituli nostri verba ultima: *Ahuc omnibus diebus terra sementis & messis, frigus & calor, æstas & hyems, dies & nox non cessabunt.* Quibus ex verbis proinde manifestissime constat, omnis beneficentiæ & longanimitatis divinæ originem & fundamentum primamque causam esse *gratiam Dei*, ejusque effecta esse illa beneficia, quibus Deus universum genus humanum prosequitur, adeoque, cum hæc gratiæ effecta ad omnes progrediantur, hunc ipsum esse *progressum gratiæ ad posteros credentium non servandos*, & eos quidem, qui extra Ecclesiam externam sunt, cum & hi sicut alii, qui in Ecclesia versantur, illorum beneficiorum sint participes. Certe nisi Deus veræ gratiæ exercendæ consilium cepisset, non video, cur ullum bonum aut quidquam, quod jucundum sit, ex Dei benignitate ad peccatores, quos Deus averfatur, proficisci potuerit. At postquam Deo constitutum est, hominum *posteros* servare, sic fieri poterat aut debebat quodammodo, ut *precedentes* omnes conservarentur, jucundoque cum sensu facerent atque

que haberent, quæ ad ipsorum & sobolis procreandæ vitam ex Dei instituto sunt necessaria. Nam si v. g. *centesimus* ex hominibus pro consilio gratiæ divinæ servandus sit, oportet, *novem & nonaginta* antecedentibus ea beneficia, quæ ad hanc terrestrem vitam pertinent, præstentur, cum sine his prioribus ad illum centesimum posteriorem perveniri non possit. Quo refero id, quod de Judæis dictum est Rom. II. 28. *Secundum Evangelium inimici sunt propter vos; secundum electionem vero dilecti sunt propter patres.* Sensus est, opinor, hic: Judæos, qui *Evangelium* de Christo Salvatore rejiciant, hoc nomine Deo inimicos aut Deum his inimicum esse, eo quod Pater amare non possit, qui Filium oderunt, quem ipse vehementissime amat, Joh. 5. 20. & c. 8. 50. sed tamen eosdem esse dilectos Deo propter promissiones olim factas *patribus*, secundum quas Deus illorum semini puta posteriori, Deus futurus esset (de quo supra) adeoque Judæis præcedentibus, qui non servantur, amoris divini effecta contingere propter sequentes servandos, de quibus omnino in eodem cap. Rom. II. 25. evidentissima promissio & prædictio occurrit.

§. XXVI.

Superest postremo hoc unum, de gratia divina progressu ad posteros credentium non servandos, qui in ipsa Ecclesia sunt. Hi videlicet non tantum ea fruuntur generalissima Dei benevolentia & beneficentia, quam modo ad omnes, qui extra Ecclesiam sunt, pertingere demonstratum est, sed habent etiam quædam alia, quæ magis proprie appellanda sunt *χαρίσματα*, dona gratiæ, id est ex consilio & à Spiritu gratiæ auctore profecta, qualia sunt *eruditio*, *scientia linguarum* alia, quæ luculenter indicantur 1. Cor. 12. 4-11. Etsi enim nostro tempore in Ecclesia non supersunt *χαρίσματα ἰαμάτων*, dona sanationum, neque etiam *ἐνεργήματα δυνάμεων* facultates miraculorum, quæ I. c. verl. 9. & 10. memorantur, tamen cetera usitatiora & ordinaria à primis temporibus Nov. Test. licet aliis atque aliis modis propagata sunt, & quotidie ab iis, quibus Christi cognitio jucunda est, ad alios transmittuntur. Ideo autem ea sunt effecta gratiæ, quod eorum ex consilio gratiæ proprius finis est *salus hominum*, si non eorum, in quibus sunt, tamen aliorum, quibus ultimo salutaria sunt. Sic *verbum Dei* adeoque notitia ejus definitiva.

Postremo est progressus gratiæ ad non servandos, qui in ipsa Ecclesia externe sunt.

36 *De grat. div. progr. ad poster. credentium.*

stinata est hominum regenerationi, ex qua fructum ferant Deo gratum, *Esa. 55. 10. 11.* Unde verba Christi appellantur *verba vite aeternae Joh 6. 68.* Cum enim ipsum ex gratia Dei oportuerit esse *Jesus servatorem*, hinc & verbum, in quo ipse est α & ω *Apoc. 1. 8.* sine dubio hominibus *servandis* praecipue dicatum est. Quamobrem omnis veritatis salutaris cognitio est *effectum gratiae*, adeoque ejusmodi donorum progressus est *effectum gratiae* progressus ad eos, qui in Ecclesia externa versantur, etiam si per ea dona non serventur. Faxit autem Deus, ut haec qualiacunque dona nobis omnibus salutaria sint, adeoque gratia ejus salutaris in aeternam ipsius Gloriam à nobis ad filios nostros omnes progrediatur utque ad fines seculorum,
Amen!

Ne

1. Neukaus de Fatis Adami.
2. Holzfus de Homine.
3. Idem de imagine Dei in hoc.
4. Hottinger de auxilio Dei et.
5. Hugeninus de Concursu Dei.
6. Canterius de Providentia Dei.
7. Holzfus de Providentia.
8. Ejus de Lapsu primorum hominum.
9. ~~Ejus~~ de Angelis bonis et malis.
10. Tillemannus de Certitudine fidei.
11. Uweel de Decalogo.
12. Haseus de tribus scitu necessariis.
13. Ejus Continuo.
14. Massecorius de curiosa Theologia.
15. Schmidius de Utilitate Reliq. Evangel.
16. Mieq de Gratiae div. progressu.
17. Sabelowski de indulgentiis.
18. Zulfinger de natura Studii Theolici.
19. Holzfus de Paenitentia.
20. Ejus de conversione.

penitius de gratuita Justificacoe.
Korheim Triga Observacium
Korheim de paupertate mentis
Korheim de operariis in vinea.
Kirchmeier de Baptismo Ignis.
Kreuser de vbo Sabactari.
Kirchmeier de negotio salutis circa infantes.
Kreier ad Locum Luc: 23.
Lampe de Titulo Evangel: Johannis.
Kreier de aqua baptismi.
Kreier de Encanis Judaeorum.
Kreier de Lege Moysis per angelos data.
Kreier de Historia Pauli Apostoli.
Kreier de Barnaba, et:
Kreier de Deo suscitante Xtum ex mortuis.
Kreier de Hermannii Analysis Cap: 9. ad Rom.
Kreier ad Locum ad Rom. XII. 42.
Lampe de Ecclesia Apostolica.
Kreier de Stella ex Jacob.
Kreier de Benedictione sacerdotali.
Kreier de Blasphemi mysterio.
Kreier de Libamine in mensa Sacra.
Kreier de pestis in laementis.

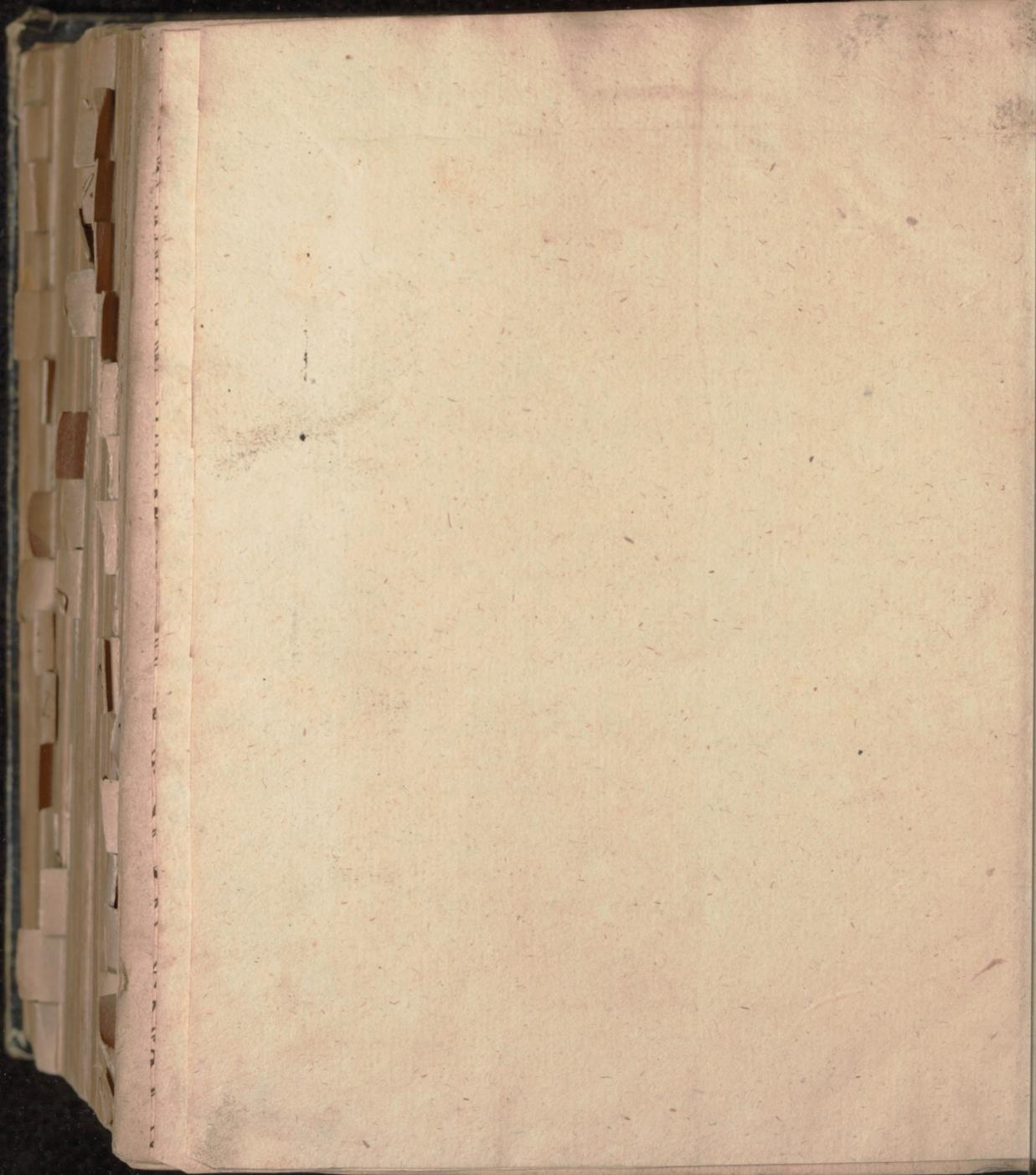
49. Dif: de Lectione legis solenni.

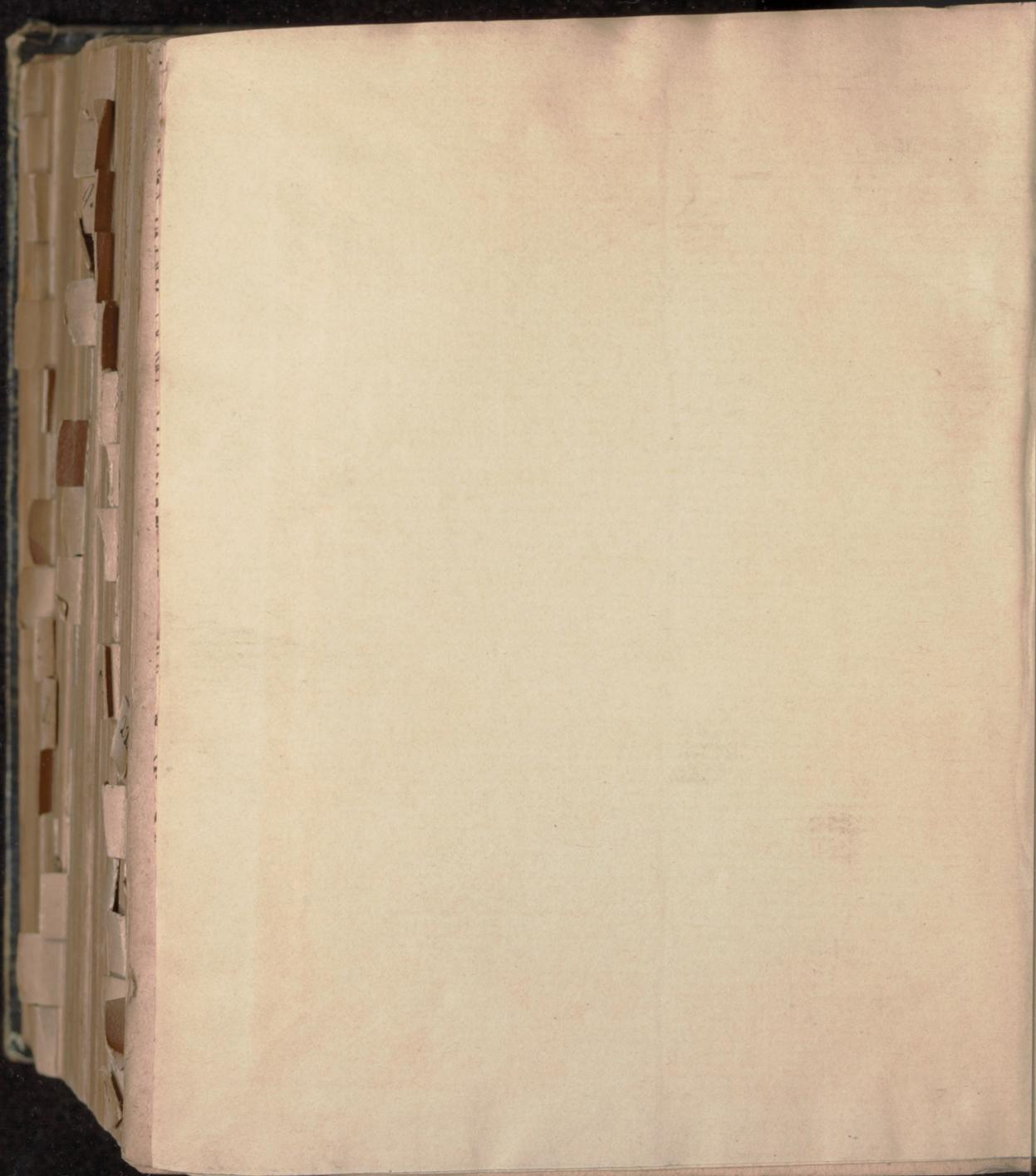
50. Elonerus ~~de ritu~~ ad Reg: 18.

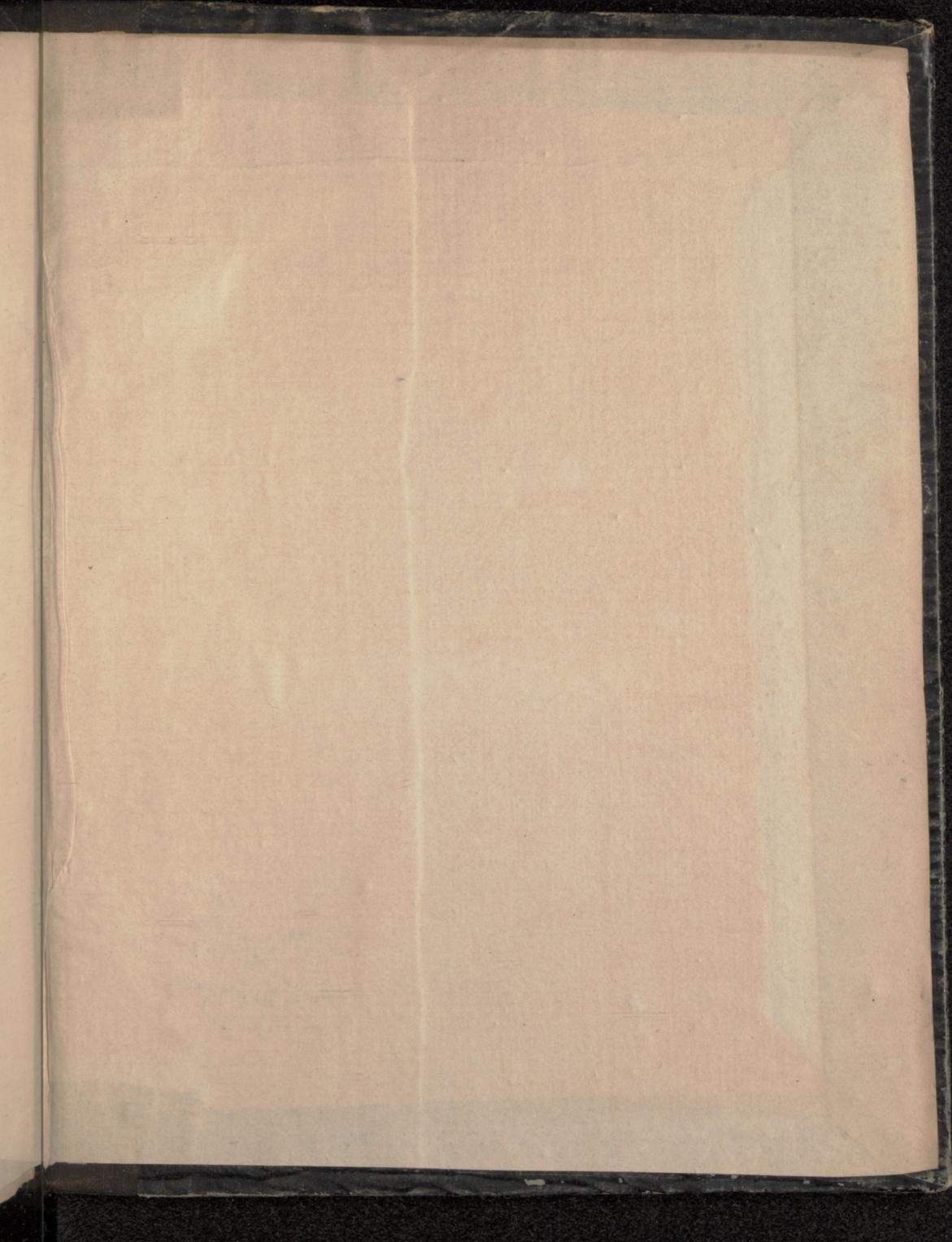
51. Marck ~~de~~ ad 2 Reg: 8. 10.

52.

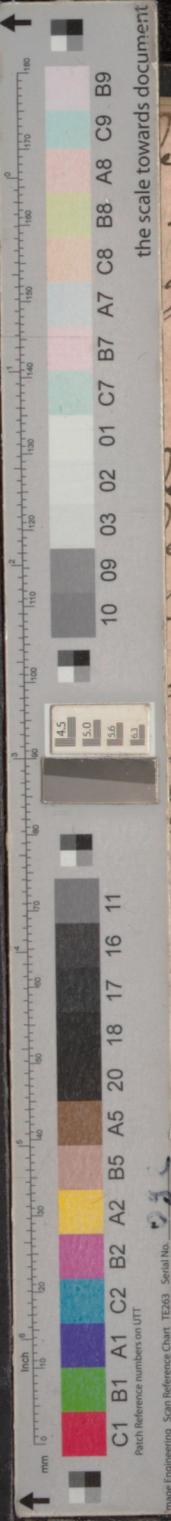
89. ~~_____~~ _____

de Fatis Asami.
de Homine
de agere Dei in hoc.
de auxilio Dei et
de Concursu Dei.
de Providentia Dei
de Providentia
de lapsu primorum hominum.
de Angelis bonis et malis.
de certitudine fidei.
de decalogo.
de tribus scitu necessariis.
de continuis.
de de curiosa Theologia.
de Utilitate Relig: Evangel:
de Practica div: p: p: p:
de indulgentiis.
de natura Studii Theologici.
de Poenitentia
de conversione.